

30к-3/1844

A color photograph of a young woman with blonde hair tied back, smiling and leaning against a rustic wooden fence. She is wearing a grey jacket over a pink skirt and light blue shoes. She holds a book in her hands. The background shows a rural landscape with small houses and a clear sky.

РАБОТНИЦА
І СЯЛЯНКА

№6 ЧЭРВЕНЬ 1966

Алег ЛОЙКА

Мне сёння зноў нібы семнаццаць,
І ўсё наперадзе ў мяне —
Яшчэ прыйдзеца закахацца,
У студэнты ехаць, хвалявацца,
Кім стаць, кім быць,
Ці здам, ці не...

Яшчэ наперадзе вяселле
І праца — праца перш-наперш,
Расстанні, стрэчы, наваселлі.
І першы друкаваны верш.

А ўсё таму, што зноў я ў школе.
Адна другое прыгажэй

Дзяўчаткі, як бярозкі ў коле,
Як гурт прывабны варажэй.

Кружыўся з імі, захапляўся,
Усё было, нібыта ў сне.
Нібыта ў іх, было ў тым вальсе
Наперадзе ўсё і ў мяне.

Хмялеў, і хмель той несціханы
Цяпер ніяк не разганю,
Нібыта быў не закаханы
І закахаўся ўпершыню!..

Сямён БЛАТУН

Маці ў дзень нараджэння

Шумлівасць клёнаў... Сіні, сіні лён...
Сцяжынак росных трапяткая неруш...
Не веру я ў пагрозлівы праклён,
Здаўён, аднак, у сілу слова веру!

Ці ж не яно ў палон прывабны свой
Мяне ўзяло да самай дамавіны
«Лявоніхай» дасціпнай, агнявой
І песняй пра чырвоную каліну!..

Ці не яго адчуў я ўсёй душой,
Як ты шаптала ціхае «кахаю»!..
Раптоўна клёны змоўклі над шашой,
Ільны зліліся з сінім небакраем...

І ці не слоў магутнае звяно
У космас кліча, далям свеціць новым!..
Хвалюе шчасце нас усіх адно,
І адмыкаць яго нам добрым словам.

Ты не ведаеш, мама, свайго дня
нараджэння...
З тваёй памяці выплыў ён месяцам
чыстым
У серпастым маленстве тваім.
З тваім імем прапала царкоўная кніга,
Дзе запісана ты была грэшнай Улітай...
Ды якое святое тваё жыццё!
Аж дванаццаць дзяцей цябе звалі

мамай,
Дзесяць з іх больш не скажуць ніколі
Гэта слова, адкрытае сэрцам...
За жыццё недаспала ты шмат, недаела,
Толькі слёз праліла ўдосталь,
Толькі ўдосталь было на руках мазалёў.
Пасівелі даўно валасы твае русыя,—
Можа, гэта на іх асыпаўся попел,
Які ты заграбала ў пячурку
гусіным крылом...
Мама, сплю на тваёй я і сёння

падушцы —
Яна самая мяккая ў свеце,
Яна поўна дзівосных сноў,
Што ўначы разлятаюцца пухам —
Яны часта ляцяць да цябе...
Ты не ведаеш, мама, свайго дня
нараджэння!

Адшукаў я яго, адшукаў!
Ён вясенні, ён чысты і звонкі
І ласкавы, як вочы твае.
Дык жа з днём нараджэння, мама,
З тваім знойдзеным светлым днём!

Усміхніся!..

Усміхніся!..
Растане стома,
Знікнуць спрэчкі навечна недзе,
І зноў здасца мне:
не дадому,
У край мар незвычайных едзе...

І кладуцца мне рукі на плечы,
Заміраюць зямныя ўсе гукі,

І хоць ты мне «кахаю» не шэпчаш,
«Я кахаю» — гавораць рукі.

І святло хоць з акон не льецца,
Бачу ўсмешку тваю,
І з уцехаў
Тваё шчасце ва мне аддаецца
Наймагутнейшым, светлым рэхам!..

Буслінае пяро

Бусліху бусел
Галубіў,
На шчасце бусел
Пяро згубіў.

Ты мне насустрач
Ідзеш з пяром...
Кружы зноў, бусел,
Над сялом,

Кружы, бо сцэжка
Траіх вяла,
Адна з іх толькі
Пяро знайшла,

Кружы, бо нехта
Ля вішняка
Чакае шчасця,
Як я чакаў!..

Пралетарыі ўсіх краін, яднайцеся!

РАБОТНІЦА І СЯЛЯНКА № 6

ЧЭРВЕНЬ
1966

ГРАМАДСКА-ПАЛІТЫЧНЫ І ЛІТАРАТУРНА-МАСТАЦКІ ЧАСОПІС

ГОД ВЫДААННЯ СОРАК ДРУГІ

ВЫДААННЕ ЦК КП БЕЛАРУСІ

Дасягненні, заваёвы савецкага народа радуць нашых шматлікіх замежных сябровак. І не толькі радуць, а і прымушаюць думаць пра свой уласны лёс. Яны разумеюць, што роўнасць жанчыны, якая прызнаецца канстытуцыямі капіталістычных краін,— гэта толькі адзін бок справы, а вось магчымасць атрымаць адукацыю, набывць прафесію — зусім іншае. Новыя

дзіцячыя сады, яслі, бальніцы, грамадскія пральні, сталовыя, дасканалая бытавая тэхніка — усё гэта вызваліць нашу жанчыну ад шмат якіх дробязных клопатаў, зробіць яе сапраўды раўнапраўным членам грамадства. Які яркі прыклад для мільёнаў жанчын свету ў іх барацьбе за свае правы!

Бліскучы прыклад раўнапраўнасці савецкіх жанчын—іх удзел у палітычным і грамадскім жыцці краіны. Сярод абраннікаў у Вярхоўны Савет СССР не адзінкі, а сотні лепшых жанчын Савецкага Саюза. Ім за іх шчырую працу—павага і давер'е народа! Простыя працаўніцы фабрык і калгасных палёў разам з усімі дэпутатамі будуць вырашаць складаныя дзяржаўныя справы, змагацца за росквіт сваёй Радзімы, за шчаслівы заўтрашні дзень савецкага чалавека.

Наша краіна знаходзіцца напярэдадні вялікага свята — п'яцідзесяцігоддзя Савецкай дзяржавы. Кожны з нас усім сэрцам адчувае веліч гэтай падзеі. Колькі ахвяр прынеслі савецкія людзі, колькі жыццяў аддалі за перамогу Вялікай Кастрычніцкай сацыялістычнай рэвалюцыі, з часу якой настала новая эра ў жыцці чалавецтва! А цяпер наш народ паспяхова будовае новае грамадства, падмурак якога закладзены ў незабыўным 1917 годзе, упэўнена ідзе наперад ленінскай дарогай.

ХХІІІ з'їзд КПСС не тільки унёс вялікі ўклад у будаўніцтва камунізма ў нашай краіне, ён умацаваў упэўненасць усіх прыхільнікаў сацыялізма ў пераможнасці іх справы, умацаваў веру ў паслядоўнасць мірнай палітыкі КПСС і вернасць свайму інтэрнацыянальнаму абавязку перад працоўнымі ўсяго свету, якія змагаюцца за сацыяльны прагрэс, адстойваюць сваю нацыянальную незалежнасць супраць імперыялізму.

Няхай жыве Камуністычная партыя Савецкага Саюза, якая
вядзе нас у светлы заўтрашні дзень!

Пераходны Чырвоны сцяг Савета Міністраў СССР і ВЦСПС і першая грашовая прэмія прысуджаныя мінскаму абутковаму вытворчаму аб'яднанню «Прамень». За і квартал аб'яднанне асвоіла 69 новых мадэлей. На здымку перадавікі закройнага цэха № 2. Злева направа: Н. К. Залеская, М. А. Ляхновіч, Н. А. Стапушкіна, брыгадзір З. І. Анохіна, В. П. Чыркіна, М. С. Карачун і Е. Л. Юхнавец.
Фота П. Наватарова (БелТА).

Вирастаць утульныя жылыя дамы, вырашыцца праблема дзіцячых садоў і ясляў, узнімуцца новыя школы, тэатры, клубы, бібліятэкі, стадыёны. Закончыцца ў асноўным пераход да ўсеагульнай сярэдняй адукацыі моладзі. Зусім не за гарамі той час, калі кожны малады чалавек, на якім бы ўчастку ён ні працаваў, будзе мець сярэдняю адукацыю.

Департамент
США
БССР
20.1.1980

Дукорская

Пра слаўнае мінулае Дукоры расказвае дзецям заслужаны настаўнік рэспублікі Васіль Ісаевіч Гарбацэвіч.

Дукора... Звычайная вёска ў маляўнічым кутку Беларусі, бадай, на самым беразе Свіслачы. І не зусім звычайная. Яе назва ўпамінаецца ў летапісе 14 стагоддзя.

Шмат вякоў пралацела над Дукорай, пакінуўшы пра сябе ўспамін паданнямі і легендамі, назвамі навакольных мясцін. Адкуль Піроўка, горка ля ракі, уззяла сваю назву? Чаму канава, што звязвае Волму і Свіслач, завецца Стругай, а сенажаць — Валочкі? Чаму і цяпер знаходзяць у зямлі старажытныя грэчаскія манеты?

І кажуць тутэйшыя краязнаўцы: відаць, недзе тут праходзіў шлях з варагаў у грэкі, тут калісьці заморскія купцы валаклі свае стругі, а дабраўшыся да Свіслачы, піравалі на гары, любаваліся краявідам, што адкрываўся з вышыні. І назву вёскі Дукора гісторыкі выводзяць ад грэчаскага «дэкор», што значыць маляўнічае, прыгожае.

Мы сядзім у дварыку Васіля Ісаевіча Гарбацэвіча, паважанага ў вёсцы настаўніка. Не верыцца, што ён ужо на пенсіі, што яму даўно за семдзесят, — настолькі маладыя і жвавыя яго вочы. Сівавалосы, але яшчэ крэпкі, улюбёны ў свой край і яго гісторыю чалавек расказвае, як Баграціён адступаў да Смаленска і атрады французскіх марадзёраў шныралі па наваколлі. Адзін такі атрад трапіў у Дукору. Нарабаваўшы добра, загадалі захопнікі, каб сяляне далі ім правадніка — карацейшым шляхам хацелі пайсці на злучэнне з галоўнымі сіламі. Пайшоў з імі дукорац Мацвей. Завёў французаў на выспу ў балочце, а далей ходу не паказаў. Засеклі Мацвея ворагі палашамі, ды назад і не выбраліся. Так і паляглі ўсе на выспе.

Стаіць спёка. Настоенае на густым водары траў дрыжыць паветра. Садок ра-

туе нас ад сонца. Яблыня злёгка дакранаецца лапай да пляча, быццам раіць: «Слухай, слухай!» А Васіль Ісаевіч, усміхнуўшыся, пытае:

— А хочаце, раскажу вам пра пана Оштарпа?

Вядома, хочам! І ён пачынае:

— Шмат паноў валодала Дукорай. Ды самы жорсткі быў пан Оштарп. Яго імем маткі нават дзяцей пужалі. Не баяўся ён ні боскага, ні людскога суда. І здзекі чыніў над народам страшэнныя.

Былі дажынкі. Народ, хлопцы і дзяўчаты, ішлі з панскага поля. А ўперадзе натоўпу — Фроська з Дукаркі, пазней узнікшай часткі Дукоры. У вяночку з палявых кветак, са снапом панскага жыта на руках.

Далі знаць Оштарпу, што ідуць дажынальнікі. Выйшаў на ганак, сеў у крэсла з фамільным гербам. Фроська апусцілася на калені, працягнула сноп жыта, песняй пачала велічаць Оштарпа, прасіць, каб літасцівым быў пан да сваіх прыгонных.

Прыгожая была Фроська, вельмі прыгожая. І загарэліся старэчыя вочы. Паклікаў Оштарп лакея Францішка, паціху пытае: «Хто такая?» «Каваля Тодара дачка, — адказвае той, — у нядзелю вяселле ў яе з Васільком». Нічога не сказаў тады Оштарп.

А ў нядзелю наляцелі на вясельны поезд гайдукі конныя, схопілі Фроську, паімчалі ў палац да пана...

Назаўтра сядзеў Оштарп у сваім любімым крэсле. Стаяла такая ж спёка, і задрамаў гвалтаўнік, забыўшыся на Фроську. Бярэ тады дзяўчына кухонны нож, паціху падкрадаецца да пана і заносіць над ім руку. Ды закукавала зязюля ў заморскім гадзінніку. Уздрыгнулася Фроська, стукнуў аб каменныя пліты нож. Падхапіўся Оштарп, закрычаў нема...

На стайні ў сцяне была ніша. І па загаду Оштарпа замуравалі туды Фроську жывую.

Васілёк сабраў хлопцаў, і калі Оштарп

вяртаўся з Мінска, падпілавалі хлопцы мост. Шаснаццаць коней цягнулі панскую карэту, што важыла 200 пудоў. І рынула яна разам з Оштарпам у Свіслач.

Гэта легенда. А можа і быль. (Оштарп сапраўды ж патануў у Свіслачы). Як бы там ні было, а яна дазваляе лепш разумець дукорцаў, якія заўсёды былі ў першых шэрагах рэвалюцыйнай барацьбы на Беларусі.

У 1905 годзе рэвалюцыйным рухам у Дукоры кіраваў Апанас Гуло. Вялікі кірмаш у сяле ён ператварыў у мітынг, на якім выступіў з палымянай прамовай, якую яшчэ помняць старажылы. Заклікаў Апанас Гуло сялян дзяліць панскую зямлю, панскую жывёлу, бо ўсё гэта іхняе, заробленае іх мазалём і потам. Неяк пан Станіслаў Гартнінг, да якога перайшоў маёнтак, пры ўваходзе ў парк паставіў слуп з надпісам «Сабакам і хлопам уваход забаронены». Гуло вырваў слуп, прынес да пана і, кінуўшы на ганак, папярэдзіў:

— Глядзі, пане, паставіш яшчэ раз — сам на ім вісець будзеш!

А восенню чырвоны певень узляцеў на панскі свіран, полымем занялася і валоўня.

Шырока разлілася Свіслач у 1917 годзе. Падмыла вада помнік Оштарпу, што стаяў на беразе, і рухнуў ён у хвалі ракі. «Знак гэта, — гаварылі ў народзе. — Канец панскай уладзе».

У кастрычніку рэвалюцыйныя хвалі дакаціліся да Дукоры. Без роздуму і хістанняў прынялі сяляне рэвалюцыю. Залучылі над рэўкомам чырвоны сцяг, дзялілі парабкі панскую зямлю і жывёлу, інвентар і збожжа.

Шмат дукорцаў змагаліся за ўладу Саветаў, грудзьмі ўсталі на яе абарону. Адзін з першых беларускіх старастаў Аляксандр Рыгоровіч Чарвякоў паходзіў з Дукоры. Былы матрос-балтыец, удзельнік штурму Зімяня Мікіта Васільевіч Свістун цяпер жыве тут і працуе ў калгасе механікам.

Шмат ворагаў было ў маладой Савецкай улады. У 1920 годзе Дукору занялі белапалыкі. Лютавалі акупанты, рабавалі, здзекаваліся. Не стрывалі дукорцы, уззяліся за зброю.

Як памяць аб тых гадах — помнік 16-ці партызанам у пушчы непадалёку ад Дукоры. 17 мая 1920 года белапалыкі ў Дукоры, Дукарцы і Харэвічах расстралялі 16 чалавек. 11 з іх на чале з камандзірам атрада Андрэем Блажко па прыгавору ваенна-палявога суда ў 6 гадзін 30 мінут былі расстраляны якраз на тым месцы, дзе стаіць цяпер помнік.

380 дукорцаў са зброяй у руках змагаліся з фашызмам. Першым прыняў бой і аддаў сваё жыццё за Радзіму абаронца Брэста, лейтэнант хімслужбы Кузьма Холад, усяго дзесяць дзён не дажыў да Дня Перамогі Павел Лабус, які загінуў пры вызваленні Будапешта. 125 дукорцаў загінулі на франтах Айчынай вайны і ў партызанскіх атрадах.

А ў самой Дукоры — расстрэлы, рас-

Легенда

стрэлы, расстрэлы. Трасцянец, Бухенвальд, Асвенцім — гэтыя назвы вядомы многім дукорцам. Звыш 400 чалавек мірнага насельніцтва знішчылі акупанты. Была спалена ўся Дукарка.

Менавіта тут разгараўся партызанскі рух, які ахапіў усю Рудзеншчыну. Сярод народных месцаў больш за сотню было дукорцаў. Тут, у Дукарцы, 5 ліпеня сакратаром Рудзенскага райкома партыі Мікалаем Пракопавічам Пакроўскім (цяпер Героем Савецкага Саюза) была створана першая падпольная група. Увайшлі ў яе Аляксей Гарбацэвіч, Мікіта Свістун, Уладзімір Мешчаракоў, Кузьма Людчык. А неўзабаве такія групы ўзніклі ў кожным населеным пункце сельсавета. Адсюль падпольшчыкі звязаліся з патрыётамі ў Рудні. Тут, у хаце Свістун, 4 жніўня адбылася раённая нарада кіраўнікоў падпольных груп, на якой вырашана было частку падпольшчыкаў накіраваць у лес. Так нарадзіўся партызанскі атрад «Беларусь».

Рэзальні падпольшчыкі і партызаны тэлефонныя слупы, замыкалі лініі электраперадач, распаўсюджвалі зводкі Саўінфармбюро. 20 жніўня Сымон Малашонак ключамі, што зрабіў у кузні Мікіта Васільевіч Свістун, разварнуў рэйкі, і першы фашысцкі эшалон паляцеў пад адхон. Вясной 1942 года за галаву Пакроўскага акупанты ўжо давалі 15 000 марак.

Баі ля Чэслава, Клінак, чатыры масты, узарваныя і спаленыя за адну ноч ля Дукоры, захоплены нямецкі склад за 50 метраў ад камендатуры, вывезены на ста падводах увесь ураджай з маёнтка, дзе сядзеў цяпер нямецкі пан, дзёрзкі налет на гарнізон, узарваны будынак камендатуры — вось далёка не поўны баявы рахунак дукорскіх партызан і падпольшчыкаў.

Даўно загоены раны вайны, на папалішчах выраслі новыя хаты. Калгас імя 16-ці партызан — не з апошніх у Пухавіцкім раёне. 719 тысяч прыбытку атрымала арцель у мінулым годзе, 274,7 цэнтнера малака на сто гектараў сельскагаспадарчых угоддзяў, 44 цэнтнеры мяса на кожныя сто гектараў ворнай зямлі. Па 1,3 кілаграма збожжа выдадзена на працадзень. Бульбу пасадзілі сёлета толькі машынамі, а як серп у руках трымаць, даўно забыліся дукорчанкі. Ёсць у калгаснікаў уласныя аўтамашыны, а матацыклаў — дык і не злічыць.

Па праву ганарацца дукорцы славымі сваімі землякамі. Марыяй Андрэеўнай Жыдовіч, дачкой былога панскага парабка, а цяпер доктарам філалагічных навук, загадчыцай кафедры БДУ імя Ул. І. Леніна. Доктарам тэхнічных навук Кірылам Пятровічам Куніцкім. Тут нарадзіліся Уладзімір Елісеевіч Лабанок, Герой Савецкага Саюза, праслаўлены кіраўнік партызанскага руху на Беларусі, першы намеснік Старшыні Савета Міністраў БССР, вядомая артыстка Таццяна Бандарчык, контрадмірал Ананіч. 132 настаўнікі выйшлі з адной Дукаркі за гады Савецкай улады, а меды-

каў, інжынераў, аграномаў, заатэхнікаў, афіцэраў Савецкай Арміі — каля двухсот. Нездарма тут жартуюць, што толькі яшчэ ўласнага касманаўта і не хапае.

Слава сённяшняга дня Дукоры — брыгадзір 4-й паляводчай Тамара Пятроўна Важнік, свінарка Юлія Гуло, трактарыст Сяргей Пікулік, даярка Галіна Мялешка, звеннявая Ганна Мазоўка — жанчына, па словах старшыні калгаса Віктара Васільевіча Трапашкі, таксама мясцовага, дукорца, «надзвычай рук працавітых». Толькі ў мінулым годзе ўзялася за лён — і за першы раз атрымала па 8,2 цэнтнера льновалакна з гектара. А сёлета гэту кагорту слаўных папоўнілі свінарка Яўгенія Фадзько і пастух Рыгор Страх, якія ў сакавіку былі

Былыя партызаны Вялікай Айчыннай вайны Ніна Казіміраўна Шыдлоўская — старшыня Дукорскага сельсавета — і Мікіта Васільевіч Свістун — калгасны аўтамеханік.

Фота В. Ждановіча

ПАЛЬЧАТКА ЖАНЫ Д'АРК

Таццяна Міхайлаўна Каламіцава.

Апошні лёгкі ўдар дырыжорскай палачкі аб пюпітр. Момент глыбокай цішыні. Птушка ўзмахнула крыламі і, разразаючы паветра, узмыла ў вышыню. Амаль няўлоўны рух вольных крылаў. Асветленыя сонцам, яны

ўздрыгваюць на ветры. І раптам... каменем рынуў уніз маленькі камячок. Ніжэй. Яшчэ ніжэй. І вось, здаецца, птушка зараз ударыцца аб зямлю. Але не. Зноў выпрасталіся крылы. Нібы абаперліся на нябачную руку. Затрапятала пер'е ад парыву моцнага ветру. А потым зноў некалькі буйных узмаху, і цяпер свабодна і роўна зашумелі крылы.

Наступіла секунда пранізлівай цішыні. Расхінулася цяжкая заслона, і на сцэну выйшлі людзі. Пачаўся спектакль, але вочы ўсё яшчэ прыкаваны да тонкай фігуры дырыжора, да рук нервовых і чутых, як крылы цудоўнай птушкі, да вострага профіля і чорных прамых валасоў, што рассыпаліся на плячах.

За дырыжорскім пультам Таццяна Каламіцава. Цяпер для яе не існуе нічога, апроча мора гукаў. Яна адчувае самыя тонкія ўздыхі гэтага мора і яго сумныя скаргі. Яна размаўляе з гукамі. Яны давяраюць ёй свае таямніцы, злуюцца, капрызюць, бушуюць, а яна то ўтаймоўвае іх бунт, то выклікае іх на спрэчку. Гукі слухаюцца плаўных і строгіх жэстаў дырыжора.

Сёння ёй асабліва свабодна і добра. Сёння ідзе «Арэстэя». Гэта любімае дзецішча. Яму аддадзены

талант і нервы, натхненне і доўгія думкі.

У пісьменніка заўсёды ёсць любімая кніга. У мастака — лепшае палатно. Самае дарагое стварэнне Таццяны Каламіцавай — спектакль «Арэстэя».

Опера Танеева «Арэстэя» ніколі раней не ставілася на савецкай сцэне. Беларускі дзяржаўны тэатр оперы і балету з'явіўся першаадкрывальнікам гэтага твора для савецкіх слухачоў. Глыбокія трагедыйныя вобразы оперы патрабавалі мудрасці, спелага таленту, высокага прафесіянальнага майстэрства ад усіх выканаўцаў, і ў першую чаргу ад дырыжора. Рана пакуль што вызначаць для Каламіцавай юбілейныя даты, але, па прызнанню самой Таццяны Міхайлаўны, «Арэстэя» — галоўная кніга яе жыцця. З музыкой Танеева зліліся думкі і пачуцці дырыжора. Каламіцаву заўсёды захапляе ў музыцы героіка, пафас барацьбы. За гэта яна любіць Пракоф'ева і Свірыдава. Пучыні і Вердзі. Дырыжыруючы аркестрам, які выконвае творы гэтых кампазітараў, Каламіцава выказвае адчуванне і настрой сваёй кіпучай, трапяткой і моцнай натуры. Чаму не лірыка, а героіка такія блізкія характару жанчыны-музыканта? На гэтае пытанне адказвае ўвесь

ўзнагароджаны медалімі «За працоўную доблесць».

У памяшканні сельсавета — пераходны Чырвоны сцяг Мінскага аблвыканкома. Уручылі яго дукорцам за лепшыя па вобласці паказчыкі ў культуры сяла. І не таму, што праз кожныя два-тры дні над Дукорай — тэлевізійныя антэны. За ўвесь від Дукоры. Пафарбаваныя ў белыя, жоўтыя, сінія, зялёныя колеры акуратныя парканы акружаюць хаты ў засені садоў. Шырокія, не раўнуючы гарадскія — вуліцы. Ёсць магазіны, сталовая. Афішы паведамляюць пра новы кінатэатр. Будуюцца лазня, новы клуб, дзіцячыя яслі.

А хіба можна забыцца на мясцовыя краязнаўчы музей, які на грамадскіх асновах узначальвае настаўнік мясцовай сярэдняй школы Васіль Свістун, сапраўд-

ны энтузіяст гэтай справы? Звыш 700 экспанатаў у музеі. Больш 30 экскурсій наведана яго залы (так, залы, бо музей займае двухпавярховы будынак) за мінулы год. З Масквы, Ленінграда, нават з-за мяжы.

Ёсць у дукорцаў добрая традыцыя. Кожны год 17 мая ля помніка 16-ці партызанам збіраюцца тыя, хто змагаўся за Савецкую ўладу, паплечнікі па агульнай барацьбе супраць фашызму. Ушаноўваюць памяць загінуўшых і ў гады грамадзянскай, і ў гады Айчыннай войнаў. Прыпамінаюць мінулыя бітвы, падвизы вынікі зробленаму. Шмат гасцей з Мінска, з розных куткоў Беларусі. Многа экскурсантаў.

Давялося стаць сведкай, як дзве мясцовыя школьніцы, паказаўшы ўпотаі сваёй мінскай сяброўцы Ніну Казіміраў-

ну Шыдлоўскую, наперабой расказвалі:

— Ведаеш, хто гэта? Наша старшыня сельсавета. Смелая — во! Партызанка.

— Трэба было ўзяць аднойчы языка. І прапанавала яна наладзіць быццам вяселле. Коцяць вазкі па вёсцы, маладая ў вянку, музыка грае. Немцы раты паразяўлялі. Адзін зусім блізка падышоў, зацікавіўся. А яму мяшок на галаву, ускінулі на вазок, ды — па конях, па конях!

Міжволі ўсміхаюся. Чуў пра гэты эпізод ад самой Ніны Казіміраўны і ведаю, што ўсё было крышку не так. Ды разумею, што прысутнічаю пры нараджэнні новай легенды. І чую яе з вуснаў тых, каму дапісваць баладу пра Дукору заўтрашняга дня.

А. БАЛАШ

Пухавіцкі раён.

жыццёвы шлях Таццяны Міхайлаўны.

Ёй зусім не ўласцівы замілаванне, мінуты расслаблення і роздуму, поўныя сумненняў і ваганняў. Рэдкая і рамантычная прафесія дырыжора патрабуе перш за ўсё велізарнай сілы волі, сабранасці, цвёрдасці характару, — словам, тых чалавечых якасцей, якія прынята лічыць уласцівымі перш за ўсё мужчынам. Магчыма, іменна таму ва ўсім свеце не налічыцца і дзесятка жанчын-дырыжораў. Сярод пастаянных оперных дырыжораў Каламійцава адзіная ў сваім родзе.

Паварушыце гісторыю. Угледзьцеся ў біяграфію вялікіх жанчын усіх эпох. Мы захапляемся нежаночай ношай, ускладзенай на плечы бясстрашнай Жаны д'Арк, адважнай Софі Кавалеўскай і мужнай Марыі

Кюры. Мы здзіўляемся смеласці савецкай касманаўткі і дальнабачнаму розуму прэм'ер-міністра Індыі. Мы разумеем: гэты выключны лёс быў вынікам выключных характараў. «Нежаночая» справа стала падуладна жанчыне толькі тады, калі для дасягнення мэты былі мабілізаваны ўсе сілы розуму, душы і сэрца. Шлях да сапраўднай справы заўсёды ляжыць праз выхаванне сілы волі, праз уменне пераадоўваць свае слабасці, адмаўляцца ад лёгкіх перамог.

Таццяна Каламійцава не адразу знайшла сваё прызвание. Яна вучылася на аддзяленні графікі Адэскага мастацкага тэхнікума і на курсах замежных моваў. Яна захаплялася абсалютна ўсім і, прызвачайшыся з дзяцінства быць важаком хлапчукоў,

усюды дабівалася перамогі. Ёй многае ўдавалася, але нішто не прыносіла сапраўднага задавальнення. І толькі на спектаклях опернага тэатра яна адчувала смутны неспакой. У Каламійцавай абсалютны слых і надзвычайныя музычныя здольнасці. Яна адчувала, што ёй мала авалодаць скрыпкай, віяланчэллю або фартэпіяна. Ёй хацелася валодаць усімі інструментамі. У ёй нібы гучэў увесь аркестр, галасы ўсіх спевакоў. Узрушаная сваім адкрыццём, яна адчувала змешаныя пачуцці зайздрасці, страху і адвагі. Яна ўслухоўвалася ў сябе і не адважвалася падзяліцца з кім-небудзь думкамі, што перапаўнялі яе. Аднойчы яна ўсё-такі даверылася сяброўцы, і тая сказала ўпэўнена: «Табе трэба стаць дырыжорам».

Мяняць прафесію? Баць-

ка і слухаць пра гэта не хацеў. Міхаіл Дзмітравіч лічыўся чалавекам ураўнаважаным, прынцыповым, цвёрдым і самалюбным. У быту такія характары называюць цяжкімі.

І ў юнацтве і пазней ва ўзаемаадносінах бацькі і дачкі «мірныя» перыяды чаргаваліся з «эпохамі бур». Калі яны сварыліся — усе разумелі: найшла каса на камень, калі раіліся, было ясна — яны любілі адзін аднаго.

А тады, пры першым буйным сутыкненні з Міхаілам Дзмітравічам, Таццяна дала слова: калі год вучобы ў кансерваторыі не вызначыць яе канчатковага таленту, яна падпарадуецца волі бацькі і, магчыма, як і ён, стане інжынерам. Гэты памяты для яе 1932 год стаў першым сур'ёзным жыццёвым выпрабаваннем. Яна павінна

Ляці, наша песня!

У той вечар тры сяброўкі доўга не маглі заснуць. Падкурчыўшы ногі, яны забраліся на канапу ў раскошным нумары гасцініцы Мельбурна і шэпам, нібыта хтосьці мог пачуць, абмяркоўвалі свой першы канцэрт на аўстралійскай зямлі. У расчыненае акно струменіўся халодны ветрык, віднеўся серп далёкага месяца, аднекуль даносіліся гукі вялікага горада. Яны цесна прытуліліся адна да адной, і ад таго здавалася крышку ўтульней у гэтай далёкай чужой краіне, куды яны прыехалі на трохмесячныя гастролі. У вушах стаяў яшчэ шум ад буры апладысmentaў, якая сустракала ледзь не кожную іхнюю песню. А найбольш усхвалявала сустрэча з украінцамі, якія даўно, яшчэ да рэвалюцыі, прыехалі сюды ў пошуках шчасця.

Спакойная, памяркоўная Валя Траццякова гаварыла:

— Ведаеце, у мяне і цяпер стаіць уваччу тая бабулька, што ўвесь час пыталася: сапраўдныя мы ўкраінкі ці пераапанутыя рускія. А другая — памятаеце, такая высокая — дзівілася: «Няўжо вам ніхто не забараняе гаварыць і спяваць на ўкраінскай мове?»

— І трэба ж было табе, Нэля, фыркнуць у гэты час, — звярнулася яна да самай маладой, Нэлі Бут. — Хіба ты не разумеш, што яны адарваліся ад радзімы, што іх запалохала буржуазная прапаганда.

Мала знойдзецца краін, дзе б не пабывала са сваімі канцэртнамі праслаўленае трыо бандурыстак. Францыя, Ісландыя, Фінляндыя, Шатландыя... У якіх толькі канцэртных залах не гучалі серабрыстыя гукі ўкраінскай бандуры, пяхчотныя, нібы вясеннія ручайкі, галасы спявачак.

...У групе пасланцоў мастацтва Украіны, якія накіроўваліся на гастролі на востраў Свабоды — у далёкую Кубу, сярод праслаўленых зорак оперы і балету стаялі тры грацыёзныя маладыя жанчыны са сваімі нязменнымі спадарожнікамі — бандурамі ў чахлах. Ледзь чутна прагучэў нечы капрызны

галасок: «Мы возьмем кубінцам класіку, і раптам... бандуры. Каму гэта цікава?»

Не ўпершыню такое чуць бандурыстам. Яны не крыўдуюць, а толькі пераміргваюцца: маўляў, паглядзім, як яно будзе далей. Праўда, прыязджаючы ў тую ці іншую краіну, яны кожны раз вельмі хваляюцца: а ці зразумеюць іх майстэрства зарубешныя слухачы? У кожнага народа свае густы і традыцыі. Тое, што адным да спадабы, другому здасца сумным... Тым больш, што бандура — вельмі, так сказаць, нацыянальны інструмент. Але ўсюды такія хваляванні бывалі дарэзнымі.

...Пакуль выступалі салісты Кіеўскага ордэна Леніна тэатра оперы і балету імя Т. Р. Шаўчэнкі, трыо бандурыстак ва ўкраінскіх нацыянальных касцюмах сядзелі за кулісамі і ціхенька гаварылі:

— Як кубінцы ўспрымуць наша выступленне? Яны ж бандуру і ў вочы ніколі не бачылі... Ды і рытм у іх зусім інакшы — бурны, імклівы, а ў нас суцэльны лірызм...

Нарэшце канферансье аб'явіў, што зараз выступіць трыо бандурыстак у складзе Ніны Паўленка, Валянціны Траццяковай і Нэлі Бут. Артысткі выйшлі на залітую яркім святлом сцэну. Смуглявыя людзі з цікавасцю глядзелі на невядомыя музычныя інструменты, на стройных, мілых спявачак.

Прагучэлі першыя акорды, і ў залу палілася, чароўная, як паўднёвая ноч, песня:

Місяць на небі, зіронькі сяюць,
Тихо по морю човен плыве...

Пяхчотныя жаночыя галасы спявалі пра вечна жывое і маладое пачуццё кахання, пра дзяўчыну, якую пакахаў малады казак. То сумна, то весела ўторылі ім струны бандур. Спачатку зала ўздыхнула ад нечаканасці і раптам... выбухнула бурай

была адваяваць права на любімую прафесію, правесці волю. Праз год Каламійцава перайшла ў клас спецыяльнага дырыжыравання. Пазней паступіла ў аспірантуру Маскоўскай дзяржаўнай кансерваторыі. Шлях яе вызначыўся раз і назаўсёды. З гэтага часу ў строгай гармоніі гукаў чэрпала яна натхнення, у перамозе сілы волі знаходзіла асалоду. Як Жана д'Арк, яна кінула пальчатку акалічнасцям. Ёй яшчэ шмат разоў даводзілася пераконваць скептыкаў і прыводзіць у збынтэжанне малавераў. У гэ-

тай жыццёвай барацьбе ўзмужнеў характар дырыжора.

Таццяна Міхайлаўна аб'ехала мноства гарадоў нашай краіны, а з 1944 года назаўсёды звязала свой лёс з музычным мастацтвам Беларусі. Яна стала не толькі чулым знаўцам, але і палымным прапагандыстам беларускай музыкі. Каламійцава ўпершыню праддырыжывала Другой сімфоніяй Пукста, Трэцяй сімфоніяй Аладова, сімфанічнымі мініяцюрамі Чуркіна. Яна дала пачёўку ў жыццё балету В. Залатарова «Князь-во-

зера» і балету Г. Вагнера «Падстаўная нявеста». Яна ўпершыню адкрыла беларускую сцэну для музыкі Сяргея Пракоф'ева.

Скупасць і выразнасць жэстаў дырыжора, упэўненасць і абсалютная дакладнасць у выкананні сваёй справы, жалезная дысцыпліна і першакласнае майстэрства, яснасць, памяць і бездакорны слых — усё гэта вызначае творчую манеру Каламійцавай. Цяпер у яе рэпертуары больш 30 спектакляў, а бліжэйшая прэм'ера — опера Пучыні «Багема».

Калі вы трапіце на «30-

лушку» ці «Лебядзінае возера», «Пікавую даму» ці «Трубадур» — звярніце ўвагу на тонкую строгую фігуру дырыжора з доўгімі валасамі. Зараз перад уверцюрай наступіць момант цішыні, і ўсе вочы будуць прыкаваны да тонкіх уладных рук. Лёгкі ўзмах дырыжорскай палачкі — і на цэлы вечар велізарны складаны арганізм музычнага тэатра апынецца ва ўладзе аднаго чалавека — Таццяны Міхайлаўны Каламійцавай, народнай артысткі БССР.

Т. АРЛОВА

апладысmentaў і выкрыкаў. Дайшла-такі да сэрца кубінцаў украінская народная песня, усхвалявала, уразіла! Не раз выклікалі на «біс» украінскіх артыстак тэмпераментныя глядачы.

...У Кіеўскім музычным вучылішчы тады выкладаў вялікі энтузіяст украінскіх народных інструментаў Уладзімір Андрэ-

Трыо ўкраінскіх бандурыстак: Ніна Паўленка, Нэля Бут і Валянціна Трацякова (злева направа) развучваюць новую песню.
Фота С. Белазёрава.

евіч Кабачок. Ён звярнуў увагу на выдатныя вакальныя даныя студэнткі Ніны Паўленка і Тамары Палішчук і прапанаваў ім вучыцца іграць на бандуры.

— На бандуры? — здзівіліся дзяўчаты. — Гэта ж інструмент для мужчын. Ёсць капэла, якая складаецца толькі з мужчын... Дзе вы бачылі жаночыя прозвішчы сярод бандурыстаў?

— А цяпер яны будуць, — запэўніў Уладзімір Андрэвіч.

Неўзабаве ў вучылішчы загаварылі пра бандурыстак як пра здольных музыкантаў. А калі да іх далучылася Валя Трацякова, атрымалася выдатнае трыо: да пяшчотнага лірычнага сапрапа Ніны Паўленка вельмі пасавалі лірыка-каларатурнае сапрапа Валі Трацяковай і кантральта Тамары Палішчук.

Пасля заканчэння другога курса дзяўчаты ўпершыню «выйшлі ў свет» — паехалі на гастролі па Кіеўскай вобласці. Выступаючы ў сёлах і невялікіх гарадах, яны зразумелі, што выбралі правільную артыстычную дарогу. Украінскія песні ў суправаджэнні бандур вельмі палюбіліся людзям.

Аднойчы яны выступалі ў Крамлёўскім Палацы з'ездаў. Прымалі іх вельмі цёпла, бандурысткі праспявалі ўжо не адну песню на «біс». І раптам аднекуль з глыбіні залы пачулі настойлівае скандзіраванне: «Гу-цул-ка Ксе-ня!». Выкрыкі падхапіў партэр. Мусілі выканаць просьбу глядачоў.

...Ішлі гады. Не парываючы з канцэртнай дзейнасцю, дзяўчаты паспяхова закончылі кансерваторыю. І зноў гастролі, новыя гарады і краіны, новыя ўражанні. Найбольшы поспех выпаў на долю трыо ў час фестывалю народнай песні ў Нарвегіі. Сабралася там незлічоная колькасць артыстаў са ста пяцідзесяці краін.

— Кажуць, нібыта скандынавы надта стрыманыя ў праяўленнях сваіх пачуццяў, — успамінаюць артысткі. — А калі пачулі песню «Ой, не моргайте, дівчата», то апладзіравалі, як і нашы глядачы.

Гасцінна сустракалі прадстаўніц украінскага музычнага мастацтва і ў Польшчы. Тут артысткі ўпершыню выканалі польскія песні «Зязюля» і «Пралятала птушка», якія затым вельмі палюбіліся і савецкім слухачам.

Чатыры гады таму назад склад трыо змяніўся. Замест Тамары Палішчук, якая выехала з сям'ёй у Львоў, у Ніны і Валі паявілася новая сяброўка — у той час студэнтка Кіеўскай дзяржаўнай кансерваторыі Нэля Бут. Разам развучваюць новы рэпертуар, потым выступаюць з ім у розных гарадах.

Праслаўленае трыо праклала шлях і для іншых жаночых калектываў бандурыстак. У іх з'явіліся паслядоўніцы не толькі ў прафесіянальным мастацтве, але і ў шматлікіх калектывах мастацкай самадзейнасці. Так паступова бандура перайшла з мужчынскіх рук да жанчын і яшчэ больш пяшчотна, больш лірычна заспявала пра каханне, вернасць, пра жаночы лёс і мацярынскае шчасце, пра нашу прыгожую Радзіму і яе шчодрых сэрцам людзей.

Ляці, наша песня, за мора і акіяны, праз горы і даліны! Радуй сэрцы людзей, данясі да іх красу ўкраінскіх палёў, павучасць працавітага ўкраінскага народа!

Нінэль ПРЫХОДЗЬКА

Даўняя дружба звязвае гамяльчан і чарнігаўцаў. Нядаўна ў Гомелі, у Палацы культуры чыгуначнікаў, адбыўся вялікі канцэрт «Дружба», прысвечаны 50-годдзю Савецкай улады. З цікавай праграмай выступілі калектывы мастацкай самадзейнасці Гомельшчыны і горада Прылукі Чарнігаўскай вобласці.

Фота Ч. Мезіна (БелТА).

народнае

Шэсць гадоў назад Міністэрства культуры БССР прысвоіла семнаццаці лепшым самадзейным драматычным калектывам пачэснае званне Народнага тэатра. Гэта з'явілася стымулам для іншых драматычных гуртоў, яны настойліва і ўпарта пачалі працаваць, каб таксама заслужыць высокае званне.

Нядаўна выйшла з друку цікавая кніжка беларускага тэатразнаўцы С. Пятровіча, якая досыць падрабязна знаёміць чытача з творчым жыццём нашых народных тэатраў і іх дасягненнямі. У кніжцы шмат здымаў са спектакляў, фатаграфій актёраў у ролях. Яна дае яскравае ўяўленне аб тым, наколькі ўпэўнена крочыць уперад самадзейнае драматычнае мастацтва.

У рэспубліцы ўжо амаль трыццаць народных тэатраў. Рэпертуар той жа, што і ў прафесіянальным тэатры, усе лепшыя сучасныя савецкія п'есы, лепшыя класічныя творы ідуць на іх сценах. Нават п'есы з вобразам Ул. І. Леніна адважыліся паставіць Бабруйскі народны тэатр Дома афіцэраў («Кветкі жывыя» М. Пагодзіна) і народны тэатр Аршанскага льнокамбіната («Крамлёўскія куранты» М. Пагодзіна). У ролі Леніна з поспехам выступілі Л. Мазурэнка і Б. Арлоў.

Удасканалваецца майстэрства самадзейных артыстаў, яны навучыліся ствараць яркія, праўдзівыя вобразы. Вырасла агульная культура пастановак. На аглядах самадзейнага мастацтва шмат якія пастаноўкі атрымалі дыпламы і былі вылучаны для па-

казу сталічнаму глядачу ў Мінску і па тэлебачанню, а Барысаўскі народны тэатр меў гонар паказаць сваю пастаноўку «Глыбокая плынь» (па раману І. Шамякіна) на сцэне Крамлёўскага тэатра ў Маскве.

На дэкадах самадзейнага мастацтва мне, як члену журы, давялося бачыць амаль усе лепшыя спектаклі народных тэатраў. Шчыра скажу: яны зрабілі вельмі добрае ўражанне і на журы, і на шматлікага глядача. З прыемнасцю ўспамінаеш такія спектаклі, як «Разлом» у Слуцкім народным тэатры, «Васа Жалызнова» і «Глыбокая плынь» у Барысаўскім, «Выбачайце, калі ласка» ў народным тэатры Маладзечанскай мэблевай фабрыкі, «Апошнія» ў выкананні Слонімскага і Маладзечанскага народных тэатраў, «Паўлінка» ў Ашмянскім народным тэатры. Выкананне шмат якіх ролей было настолькі яркае і праўдзівое, што надоўга засталася ў памяці. Агульныя сімпатыі выклікала абаяльная Жэня Архіпава (служачая Дзяржбанка) сваім выкананнем ролі Паўлінкі ў спектаклі Ашмянскага народнага тэатра. Яна захапіла глядача сваёй непасрэднасцю, шчырасцю, жвавасцю. Яе поспех падзяліў шафёр Эдуард Лукша, які вельмі добра намаляваў вобраз дурнаватага шляхціца Быкоўскага. Вельмі спадабаўся ўсім В. Паўлік у ролі Гарошкі ў п'есе А. Макаёнка «Выбачайце, калі ласка» (Маладзечанская мэблевая фабрыка). Засталіся ў памяці В. Носава ў ролі Соф'і ў п'есе Горкага «Апошнія» (Маладзечанскі народны тэатр Дома культуры) і ў той жа п'есе ў пастаноўцы Слонім-

скага народнага тэатра Ала Кулагіна ў ролі Любы, В. Кашарная ў ролі няні Фядосі, А. Лаўрашчук у ролі Пятра і Л. Завадская ў ролі Верачкі. Глыбокае пранікненне ў вобразы, уменне трымацца на сцэне, уменне думаць прадэманстравалі Л. Марціновіч, Л. Зарубін, М. Яскевіч у ролях Таццяны, Штубэ і Гадуна ў спектаклі Слуцкага тэатра «Разлом».

Зусім нядаўна нарадзілася новая форма сувязі паміж прафесіянальным і самадзейным мастацтвам. На сценах народных тэатраў побач з аматарамі выступаюць у сваіх любімых ролях выдатныя майстры сцэны.

Народны артыст СССР Г. П. Глебаў, які выступіў у Ашмянскім народным тэатры ў адной са сваіх лепшых ролей — Пранцыя Пустарэвіча («Паўлінка» Я. Купалы), піша, што ён убачыў у сваіх партнёраў гарачую любоў да мастацтва, нараджэнне іх майстэрства і зусім не адчуваў адарванасці ад ансамбля. Тое ж самае гучыць у словах народнага артыста СССР Б. В. Платонава, які сыграў ролю Канстанціна Заслонова на сцэне Аршанскага чыгуначнага клуба. «Сустрэча з аматарамі, — піша ён у часопісе «Тэатр» № 6, — дала мне вельмі многа... Я іграў з нейкім зачараваннем».

Надоўга застаўся ў памяці самадзейных артыстаў Маладзечанскага Дома культуры той вечар, калі побач з імі на сцэне выступіла ў ролі Шабаловай у п'есе Астроўскага «Позняя каханне» народная артыстка СССР Л. І. Ржэцкая. А ў Ашмянскім народным тэатры ўспамінаюць з удзячнасцю выступленне народнай артысткі БССР В. М. Пола ў ролі Агаты ў «Паўлінцы».

Мне таксама давялося прыняць удзел у спектаклі Слонімскага народнага тэатра. Я іграла адну са сваіх найбольш любімых ролей — Соф'ю ў п'есе Горкага «Апошнія». Я была ўсхвалявана той атмасферай, якая панавала ў час рэпетыцый і спектакляў. Артысты з такой увагай адносіліся да маіх заўваг, з такім захапленнем і шчырасцю ігралі свае ролі! Я адчула вялікую пашану да іх за сур'ёзныя адносіны да справы і цёплыя пачуцці, за шчырасць і адданасць мастацтву.

Сярод актёраў-аматараў можна сустрэць даярак, электразваршчыкаў, шафёраў, медыцынскіх работнікаў, настаўнікаў, токараў і слесараў, інжынераў, бібліятэкараў.

Тысячам людзей стала бліжым мастацтва. Яно памагае іх духоўнаму росту, павышае культурны ўзровень, прыносіць радасць.

О. ГАЛІНА,
народная артыстка БССР.

мастацтва

СПАКОЙ ЁЙ

Павел МІСЬКО

НЯШЧАСЦЕ здарылася нечакана. Недзе з завулка раптоўна выскачыла, віскнуўшы тармазамі, машына, зычна, ледзь не ў самае вуха, прасігналіла—«Пэ-эп!». Конь з перапуду ўзвіўся на дыбкі, ламануў, ажно хруснула аглобля, убок і панёс, панёс...

... Ах, як нясцерпна б'е ў вочы сонца, у саменькія вочы! Сіліцца Вольга прачнуцца—і не можа, халадзе ад страху: заснула! Пара ўжо з начлегу гнаць коней, а яна праспала зару. І коні дзесьці ў шкодзе. Еудзе ёй на арэхі... А яна ж памочніца ў беззямельнай сям'і, карміцелька.

— Прывяжыце яе!—чуецца строгі голас.—Рукі не забывайце, рукі!

«Чаму рукі?! Я ж нікому нічога...» Загайдала Вольгу, загушкала...

Прачнулася і ніяк не магла зразумець, чаму яна ў бальніцы.

— Доктар, што са мною?—узняла нецярпліва галаву.

— Ляжыце спакойна... Пералом бядра. Астатняга можна не лічыць—праз тыдзень-два загоіцца.

Тыдзень-два... А давалося з пераломам праяжаць вясну, лета, восень і зіму—адзінаццаць месяцаў, перанесці некалькі складаных аперацый.

Заедуць свае—муж Васіль ці дзе-

ці—Ніна, Галя, забягуць праведзець ільनावодкі са звяна, раскажуць навіны, прынясуць ласункаў. І быццам паспакайнее на сэрцы. А потым зробіцца яшчэ горш—няўцерп—так і паляцела б птушкай у свае Лукі, дадому.

Чаго толькі не перадумаеш за бясконцыя доўгія бальнічныя дні і яшчэ даўжэйшыя бяссонныя ночы! Усё жыццё перабярэш да драбніцы, да крупіначкі, пераацэніш кожны свой учынак. І не сорамна было за пражытыя гады: рабіла так, як падказвала сэрца,—сумленна, ад душы.

Яшчэ да вайны, у час улады польскіх паноў, зразумела яна, з кім ісці, куды выкіроўваць, каб дамагчыся праўды. Памагала старэйшаму брату хаваць падпольную літаратуру, перадаваць, расклеіваць лістоўкі. А ў адзін з восеньскіх дзён пачула яна за ваколіцай густы гул, лязганне металу. Дрыжэла наветра, зямля... Выбегла за вёску—танкі!.. Паімчала да сталёвых аграмадзін з чырвонымі зоркамі на вежах, махаючы хусцінкай і

крычучы, каб пачулі ў сяле: «Саветы ідуць вызваляць!» Падхапілі яе на танк чырвоныя байцы—запыленыя, загарэлыя, адно толькі зубы блішчаць... Так і заехала разам з ім ў сяло—на танку, прыціскаючы рукі да грудзей, каб не выскачыла ад шчасця сэрца...

У першыя калгасныя гады неахвотна ішлі людзі працаваць на ферму даяркамі—маўляў, цяжкая і брудная работа, а пра заробак у той час дык і ўспамінаць не хочацца. Вольга пайшла і працавала так, што некаторыя даяркі неўзлюблілі яе: лішне даводзіцца і ім працаваць.

— Перастань са скуры лузацца! Не сваё ж...—гаварылі ёй з гнева.

*

Адна з лепшых цялятніц Віленскай фермы саўгаса «Бераснёўскі» Кіраўскага раёна Еўданія Фёдарэўна Лукановіч.

Фота М. Жалудовіча (БелТА).

— А чыё ж? Чыё, я ў вас пытаю? Карову напайць лянучеся, а чакаеце ад яе малака, спадзяецеся на заробак! — гневалася і Вольга. І прыходзіла на ферму нават ноччу, каб не бачылі іншыя, як яна шчыруе.

Нарыс

Цягала ваду, чысціла стойлы, кароў.

**

— Не трэба, дачушка, не памагай—я сама...—Вольга Лукінічна.

ТОЛЬКІ

асцярожна перастаўляючы мыліцы, выйшла на ганак.—Ух, якое сонца!.. Вясна ўжо, Галінка, ты бачыш?

— Мама, асцярожна... Урач яшчэ не дазваляе табе многа хадзіць.

— Я вось тут пабуду трохі, падыхаю... А ты, глядзі, у школу не спазніся!

Ледзь дачакаўшыся, каб Галя схавалася за хатамі, Вольга Лукінічна крадком падалася на ток. «Ці скончылі чысціць ільнасемя? У поле ж скорей выходзіць...»—свідравалі думкі. Трымцелі рукі, млела здаровая нага, а на хворую нагу балюча было ступаць, кружылася галава. Пакусаўшы да крыві губы і абліўшыся ад слабасці потам, дабралася-такі да тока. І тут нібы агнём пранізала нагу—упала на рукі жанчын...

Зноў бальніца... Яшчэ адзін доўгі, пакутлівы месяц!

— Мама, як скончу школу—абавязкова вывучуся на агранома, — з захапленнем гаварыла ёй, цешыла Галя, забегшы ў адведкі.

— Правільна, дачушка... Хлебароб—самы святы чалавек на зямлі. Нінка ўжо ў інстытуце ў Мінску... Вучыся і ты, хай і Міша ў людзі выходзіць... Вучыцеся і за мяне, бо мне ў маладосці не было на гэта часу...

Дома апынулася Вольга Лукінічна тады, як у калгасе ўжо была ў разгары сяўба. І ў першы ж дзень не вытрывала, прыкульгала з мыліцамі ў поле. Ішла і радавалася кожнай травінцы, кожнай птушцы, нібы нанава нарадзілася на свет. Ажно перапалохаліся таварышкі, калі ўбачылі яе ў полі,—зноў не беражэ сябе! А яна кінула адну мыліцу і залезла на сеялку. Так і працавала да вечара, ажываючы з кожным кругам душою і целам.

— Ну, Вольга, я яшчэ не бачыла такога чалавека, як ты...—адкрыта захаплялася ёю другая звенная—Марыя Крапіўніцкая.

І так пацяклі дні за днямі. Вольга Лукінічна са звяном кожны год была ўдзельніцай Усесаюзнай выстаўкі дасягненняў народнай гаспадаркі. Медалі, дыпломы, зноў медалі...

Неяк зімой, як церлі трасту, зайшоў да Калошы ў пункту старшыня калгаса Гарбатыўскі.

— Вольга Лукінічна, выручайце. Не выходзіць штосьці ў калгасе з цукровымі буракамі, а план з кожным годам павялічваецца...

Звяно згадзілася ўзяць на сябе дадатковую нагрузку. Але справа была зусім незнаёмая. Расшуквалі ў газетах і часопісах хоць якую вестачку пра перадавы вопыт у буракаводстве, прагна чыталі. А Галінка дык горы газет і часопісаў перавяр-

глядзіць, хай вучыцца. Толькі раз не вытрываў:

— У цябе ж зноў шаснаццатым-семнаццатым нумарам валакно ідзе, па пяць-шэсць рублёў за кілаграм плацім, на экспарт адпраўляем. Няўжо табе гэтага мала?

— Мала! — нават і трошкі не ўсмінулася Вольга Лукінічна. — Многія звенні, калгасы ўсяго дзесятым здаюць. Няўжо ў цябе сэрца не баліць ад гэтага?

Прыёмшчык толькі ўздыхаў. Але, мусіць, перадаў нараканні знатнай звеннявой дырэктару, бо неўзабаве на пункце быў праведзены семінар звеннявых, і на гэтым семінары выступала Вольга Лукінічна. Наогул з расказаў аб вопыце работы, з пака-

— Хацела пачакаць, каб аціхла трохі, і не вытрывала: ад дачкі з Масквы тэлеграма... Віншуе: Героя прысвоілі вам...

— Ды я ж ніякага геройскага подзвігу не зрабіла! — шчыра здзівілася Вольга Лукінічна.

І тут паштальёнка ажно загнелася: ну, як можна не ганарыцца, не цаніць сваёй работы, калі народ так цэніць — і дэпутатам Вярхоўнага Савета рэспублікі выбралі, і званне Героя Сацыялістычнай Працы прысвоілі!

— Ну, добра, добра... На вось лепш прачытай, што з акадэміі мне пра Галінку прыслалі... — і Вольга Лукінічна ў каторы раз слухае дарэгія словы:

«Паважаная Вольга Лукінічна! Камітэт камсамола Маскоўскай ордэна Леніна сельскагаспадарчай акадэміі імя К. А. Ціміразева выказвае Вам глыбокую ўдзячнасць за добрае выхаванне дачкі!...»

— Вось я кім ганаруся... Далей за маму намнога пойдзе... — Вольга Лукінічна выцерла з куточка вачэй шчаслівыя слёзы.

Назаўтра, як выйшлі газеты з Указам, віншаванні пасыпаліся з усіх бакоў. Ад Ніны з Мінска, ад сына Мішы — афіцэра-лётчыка, ад праўлення калгаса і аднасяльчан. Прыехалі віншаваць з райкома і абкома партыі, райвыканкома... Пачалі прыходзіць пісьмы. Воіны з Жытомірскага гарнізону просяць расказаць аб сваёй працы, прыслаць фота сяла, сваю картачку... Піянеры з вёскі Чалюшчавічы Петрыкаўскага раёна раскажваюць ёй пра свой клуб дзяўчынак «Людміла», паведамляюць, што іх клас заняў першае месца па паспяховасці, дысцыпліне і парадку. І таксама просяць расказаць, як дамаглася такіх поспехаў у рабоце, просяць прыслаць фотаздымак у іхнюю галерэю жанчын-герань...

Народ ушаноўваў простую беларускую сялянку, члена ўрада. Чалавека, сэрца якога ніколі не шукала спакою.

Калгас «Сцяг Леніна»,
Карэліцкі раён.

СНІДЦА...

нула ў бібліятэках, дапамагаючы маці. Яна якраз скончыла дзесяцігодку і ўся аддалася рабоце. Не давалі члены звяна быту і свайму аграному — што рабіць ды як, у якую пару? Дрыжэлі над кожным возам гною і торфу, каб хаця не прапалі марна. У 1963 годзе першая брыгада, у якой працавала Вольга Лукінічна, ужо сабрала па 480 цэнтнераў цукровых буракоў. Не падкачалі і з ільном — атрымалі па 9—10 цэнтнераў семя і валакна. У другой брыгадзе — у два разы менш.

Папаўзлі чуткі па калгасе: няйначай пусціў нейкі зайздроснік.

— Што тут рабіць — у першай... Ды тут палку сухую ўваткні ў зямлю, і то расціве... Хай у другой брыгадзе паспрабуе — сядзе драбней маку!

Папрасілася Вольга Лукінічна на праўленні ў другую брыгаду. Дарма, што губляла добры заробак, разлучалася з сяброўкамі. «Дакуль мы будзем цяпець у калгасе гэткую «пярэстасць»? — гаварыла яна. — Трэба, каб усюды добры ўраджай быў».

Ад Галінкі ляцелі пісьмы — спачатку з Гродна, з сельгасінстытута, а потым з Масквы, з акадэміі імя К. А. Ціміразева, куды яна перавялася: «Як табе, мамка, на новым месцы? Як сустрэлі людзі? Мо што незразумела — пытайся, пашукаю ў кніжках».

Што было адказваць на гэта? Добра сустрэлі, хоць было ўсякага. Зразумела адразу, адкуль непарадкі ў брыгадзе, у звяне. Многа неарганізаванасці, няма дружбы сярод людзей — кожны паасобку нібыта і добра працуе, а разам — як у тых лебедзя, рака і шчупака.

Хіба напішаш пра тое, як кожны раз, пабываўшы ў Карэлічах, бегла ў першую чаргу не ў магазін па абноўкі, як іншыя жанкі, а на базу «Заготлён». Хто якое валакно здае, як апрацоўвае? Ці высокі нумар? Прыёмшчык ведаў ужо яе няўрымсліваю натуру і не пярэчыў — хай лазіць,

зам сваіх прыёмаў працы В. Калоша аб'ехала ўсе гаспадаркі раёна, усю Гродзенскую і часткова Брэсцкую і Мінскую вобласці. Доўга трымала асабістае шэфства над Ільнавадамі калгаса «Зара», пакуль не вывела іх «у людзі».

Шчасліва пачаўся для Вольгі Лукінічнай Калоша 1966 год. Па ўраджайнасці цукровых буракоў зраўнялася яе звяно з тым, у якім яна працавала да пераходу ў другую брыгаду. А па льну і пераўзышла — сабралі летась па 10,2 цэнтнера семя і 12 цэнтнераў валакна з кожнага гектара. Іншымі словамі — атрымалі па пяць тысяч рублёў даходу з гектара.

... У самую студзенскую завіруху круцеліцу дабралася паштальёнка да яе хаты, расфарбаванай у колер летняй зары. Пераваяла дух і сказала:

Ёсць цудоўныя людзі

У 1953 г. я цяжка захварэла. Стан майго здароўя пагаршаўся з кожным днём. Хвароба ўскладнілася заражэннем крыві. На руках і нагах утварыліся нарывы. Не было ніякай надзеі на папраўку.

Па ходу свайго захворвання я звярнулася ў скурна-венерычны дыспансер да ўрача Карнілавай Доры Рыгораўны. Яна ўважліва агледзела мяне і паставіла дыягназ — туберкулёз скуры. Я была вельмі ўсхвалявана, памагчы і ўцешыць мяне не было каму. Дора Рыгораўна даведалася, што я зусім адзінокая, не маю блізкіх, родных, душэўна і па-мацярынску супакоіла мяне, назначыла мне ўсё неабходнае лячэнне і лякарствы. Убачыўшы, што я не ў стане купіць іх — выдала мне ўсё лякарства бясплатна, старалася даць неабходнае лячэнне і аказаць падтрымку. На працягу двух месяцаў я амбулаторна лячылася ў дыспансеры, прымаючы неабходныя ін'екцыі.

Затым яна накіравала мяне на спецыяльнае лячэнне. Кансультава-

лася з прафесарам, які прыязджаў з Мінска, штодзённа прыходзіла ў бальніцу, аглядала мае хворыя рукі, ногі, раіла, як мне лепш харчавацца, якія прымаць вітаміны.

Два месяцы я знаходзілася на лячэнні ў бальніцы і ў добрым стане выпісалася на работу.

Праз некаторы час хвароба зноў абвастрылася. Тады Дора Рыгораўна накіравала мяне ў Мінск, дзе я праляжала 50 дзён. Мне рабілі ўліванне крыві, глюказы і вітамінаў, ратуючы мае жыццё.

Пасля бальніцы Дора Рыгораўна дабілася мне пущыць у санаторый. Зараз я адчуваю сябе добра.

Як радасна думаць, што сярод нашых урачоў ёсць такія цудоўныя людзі, як Дора Рыгораўна Карнілава, якая бескарысліва аддае сябе клопам аб здароўі хворага.

ШЭЛЕГ М. І.,
санітарка Дома дзіцяці,
пенсіянер працы.

г. Нова-Барысаў.

...ЧАГО Б НЕ МАГЛІ РУКІ ТВАЕ?

Быў час «пiк». Рабочы дзень толькі скончыўся. На прыпынках аўтобуса бязладна тоўпіліся людзі. Доўгай стужкай расцягнулася чарга да тралейбусаў — тут спрабавалі захаваць хоць які, але парадак. У тралейбус заходзілі паспешліва і, не чакаючы запрашэння кандуктара, праходзілі ўперад, утвараючы шчыльную сцяну. Вось-вось машына крапнецца з месца. Жанчына разгублена азірнулася і раптам рашуча падалася наперад, ускочыла на падножку. За яе спіной зачыніліся з трэскам дзверы.

— Ну і цётка! — прысвіснуў хлопец у рабочай куртцы, які вісеў побач на падножцы.

— Не па гадах спрыт! — заўважыла кандуктарка.

А жанчына, не зважаючы на рэплікі, упарта прасоўвалася наперад. Стомленая пасля работы і ад гэтага, мусіць, крыху зласлівая, пасажыры не ахвотна давалі ёй дарогу.

— Каб толькі паспелі! Каб толькі не сышла раней! — стукала ў скронях. — Не можа быць, каб я памылілася: той жа строгі профіль, і вочы тыя самыя, з іскрынкай. Пастарэла? Дык і я не памаладзела за гэтыя гады... Але як яна магла апынуцца ў Мінску? Радзіма — на Волзе... А я?

Які наймаверна доўгі вагон! А людзі быццам наўмысна загарадзілі праход шчыльнай сцяною. Знаёмы профіль маячыў уперадзе. І жанчына, усё яшчэ баючыся памыліца, абазнаца, выдыхнула:

— Марыйка?!

Тая, што стаяла ўперадзе, азірнулася.

— Марыйка! Чарнышова! — Цяпер ужо Марыя Ігнатаўна не сумнявалася. Гэта была яна, франтавая сяброўка. А ў наступную хвіліну жанчыны

абдымалі адна адну. «Жывая, Машка?», «Жывая!»

У тралейбусе стала ціха-ціха. Твары ў пасажыраў пасвятлелі. Яны па-добраму ўсміхаліся, пазіраючы на гэтых дзвюх ужо немалых жанчын, над якімі прашумела вайна, якіх параднілі салдацкія акопы, якія выжылі, выжылі ўсім на дзіва і васьмь праз дваццаць гадоў — сустрэліся.

А для гэтых дзвюх нібы і не мінула столькі гадоў. Ім зноў было па дваццаць, яны зноў жылі падзеямі тых далёкіх ваенных гадоў, стаялі ў зенітным разліку ля сваёй выпрабаванай 86-міліметроўкі, крочылі ў стаптаных кірзачах, мерзлі ў акопах, гналі ад самай Волгі, ад Сталінграда фашысцкую нечысць, дзве Марый, дзве простыя рускія дзяўчыны. Іх міналі нямецкія кулі, але не міналі іншых, такіх жа, як яны, маладых, харошых. Па тварах жанчын прабягае цень — з многімі, з кім васьмь гэтак жа дзялілі салдацкія пайкі, ужо не сустрэнешся ніколі. Для іх застаецца толькі памяць, добрая памяць аднапалчан. А памяць падказвае ўсё новыя і новыя імёны: «А помніш?..» «А помніш?..»

— Слухай, Марыйка, прыходзь да нас з усім сямействам, успомнім, памянем тых, каму не суджана было...

— Тады давай другога лютага... І кожны год...

Марыя Ігнатаўна не спытала: «чаму другога, чаму лютага?» Хто быў пад Сталінградам, не спытае. Той лютаўскі дзень урэзаўся ў памяць на доўгія гады. Гэта быў вялікі разгром фашыстаў на Волзе. Шмат каго з сяброў-аднапалчан не далічыліся тады. Адных хавалі самі, другіх адправілі ў шпіталі. Куды іх потым параскідалі дарогі вайны? Хто з іх жывы, а хто

завяшчаў сябрам дажыць не дажытае, дапець не дапетает?

...Марыя Ігнатаўна перагортвае старонкі альбома. Пажаўцелья франтавыя фатаграфіі нагадваюць пра мінулае.

Міколка, адзінаццацігадовы сын Марыі Ігнатаўны, любіць, калі маці раскрывае альбом; значыць, зноў што-небудзь раскажа пра вайну, пра Сталінград, пра збітыя «месеры». Для яго вайна нібы казка, страшная, але ўсё-такі казка, ды яшчэ са шчаслівым канцом. І як гэта ягоная мама з самай сапраўднай зеніткі страляла?

А нічога дзіўнага няма. Чаго толькі не можа яго мама! Трэба было — і яна ў дзевятнаццаць гадоў надзела салдацкі шынель. І прайшла, лічы, палавіну Расіі, ад самай Волгі, і дайшла да Будапешта. Баявыя медалі адзначылі шлях сержанта Сцяпанавай. А потым трэба было адбудоваць разбуранае вайной — і былая франтавічка Марыя Сцяпанавая спяшаецца на Мінскі трактарны: фронт перамясціўся ў заводскія цэхі. Жвава снавалі рукі фрезероўшчыцы Марыі Сцяпанавай. А пасля рабочага дня — суботнікі, расчыстка горада. Але ніхто не чуў ад яе скаргі на стомленасць.

— Наша Ігнатаўна як штык, — казалі тыя, хто працаваў з ёю побач.

А таго не ведалі, што гэты «штык» часам згінаўся ў тры пагібелі ад болю: аконнае жыццё давала сябе адчуваць, суставы нясцерпна балелі. Урачы прызналі востры рэўматызм, раілі змяніць работу. Пакінуць завод? Але Марыя Ігнатаўна прыкіпела душой да яго. Каб не расставалася з калектывам, часова пайшла працаваць у заводскі рабочы інтэрнат. І там яна была якраз

на месцы: гаспадарнікі не адважваліся абмінаць увагай быт маладых рабочых, да Марыі Ігнатаўны людзі ішлі дзяліцца патаемным, набалелым, ішлі за парадай.

І ўсё-такі Марыя Ігнатаўна вярнулася на завод. У трэцім ліцейным паявіўся новы планавік. З вышыні свайго становішча кранаўшчыца Аляксандра Ляўданская вітала зварот ветэрана ў строй.

— Мы яшчэ папрацуем, — усміхнулася ў адказ Марыя Ігнатаўна. З Аляксандрай яны, бадай, адначасова прыйшлі на трактарны. На іх вачах рос завод.

Спачатку сумавала па станку. Са смуткам паглядала на ранейшае рабочае месца — там стаяў новы фрезероўшчык, кемлівы, спраўны хлопец. Тут усё было ў парадку, і Марыя Ігнатаўна, тайком уздыхнуўшы, адыходзіла. Ды і новая работа чакала. Не менш важная, не менш клопатлівая.

— Па нашай Ігнатаўне хоць гадзіннік правярай, — смяюцца рабочыя. Яна з'яўляецца роўна за дзесяць мінут да пачатку змены: усё правярыць, усім забяспечыць, каб праз яе, планавіка, не было ніякай затрымкі. Але затое пасля змены («дзе ты, ахова працы!») рабочы дзень Марыі Ігнатаўны не канчаецца. То партыйны сход, то з камсамольскім сакратаром ёй, парторгу цэха, трэба пасядзець над планам, то ў партком завода выклікаюць, то райком партыі членаў пленума збірае.

Дома муж жартуе:

— І калі ж мяне ад грамадскіх нагузак разгрузыць?

Марыя Ігнатаўна вінавата ўсміхаецца: значыць, зноў ля пліты стаяў. Вунь які смачны пах разыходзіцца з кухні па ўсёй кватэры! Але казаць, што на наступным тыдні ўсё пойдзе іначай, яна ўжо не адважваецца. Ведае, што наўрад ці будзе інакш. На мінулым тыдні складалі сямейныя планы,

Наша завочная экскурсія

ГАВОРАЦЬ МЕМАРЫЯЛЬНЫЯ ДОШКІ

В этом доме
в период Великой Октябрьской
социалистической революции
помещались
Северо-Западный областной
Комитет РСДРП
и Минский Совет рабочих и
солдатских депутатов.

Мемарыяльныя дошкі! Дошкі славы і гонару! Пра многія вялікія падзеі ў жыцці беларускай Савецкай дзяржавы, у рэвалюцыйнай барацьбе беларускага народа расказваюць яны. Адзначаны «мармурам славы» будынкі, дзе размяшчаліся бальшавіцкія арганізацыі ў незабыўным 1917 годзе. Толькі ў сталіцы рэспублікі іх каля дзесятка, у тым ліку дом на Ленінградскай вуліцы, дзе быў штаб мінскіх бальшавікоў напярэдадні Кастрычніка і ў перыяд кастрыч-

ніцкіх падзей, дом на вуліцы Карла Маркса, дзе знаходзілася кіраўніцтва Мінскай народнай міліцыі на чале з Міхаілам Васільевічам Фрунзе. Увайшоў у гісторыю рэвалюцыі будынак Беларускага драматычнага тэатра Імя Янкі Купалы. Тут, пачынаючы з лютаўскіх дзён 1917 года, адбылося шмат памятных падзей. Дзве з іх увекавечаны мемарыяльнымі дошкамі: першы франтавы з'езд у 1917 годзе, які прызнаў Савецкую ўладу і новы рабоча-сялянскі ўрад на чале з Ул. І. Леніным, і з'езд Саветаў у 1919 годзе, калі было абвешчана стварэнне БССР.

Давайце, дарагія чытачы, зробім з вамі экскурсію па памятных месцах нашай рэспублікі. Наведаем спачатку тыя з іх, якія звязаны з падзеямі Кастрычніцкай рэвалюцыі.

Пачнем нашу завочную экскурсію з Ленінградскай вуліцы ў Мінску. На будынку насупраць сквера прымацавана мемарыяльная дошка з надпісам:

«У гэтым доме ў перыяд Вялікай Кастрычніцкай сацыялістычнай рэвалюцыі знаходзіліся Паўночна-Заходні аб-

Марыя Ігнатаўна Сцяпанавя з маладымі камуністамі.

але мусілі «мяняць праграму»: райком партыі даручыў разабрацца з улікам кадраў на суседнім прадпрыемстве. Пасядзела не адзін вечар.

Гэтымі днямі прыходзіла жонка аднаго рабочага, скардзілася: п'е, зарплату не аддае, буду разводзіцца. А хлопец някепскі, працавіты. Нядаўна пажаніліся, і ўсё, здаецца, добра ў іх было... Не так лёгка разабрацца ў сямейных спрэчках. Трэба будзе зайсці паглядзець, пагаварыць з абодвума...

А тут сігнал з міліцыі: трапіў у працявэрэзнік рабочы Л. Сталы мужчына, унукі ёсць. І зноў Марыі Ігнатаўне турботы. Ну, што скажаш, партыйны сакратар? Які выхад прапануеш? На аднаго суд таварышаў дзейнічае, а другі ад калек-

тыўнага ўмяшання яшчэ больш замыкаецца ў сабе. Можна зноў сам-насам пагаварыць? Думаць, думаць, сакратар!

Людзей, кажуць, трэба ведаць. Гэта навука не проста даецца. Станок і той не адразу раскрывае свае сакрэты. А тут душа чалавечая. Яе па працэнтах ды па выпрацоўцы не пазнаеш. Зайшла нядаўна размова ў парткоме: чаму не рэкамендуе ў партыю рабочага К.? Для Марыі Ігнатаўны за дваццаць гадоў даваць рэкамендацыі ў партыю не ўпершыню. Восі і цяпер у цэху працуе Пётр Раманавіч Меркуль. Яна сама прапанавала яму рэкамендацыю. І не шкадуе. Прынцыповы камуніст, таварыш добры, і ў працы за ім не ўгонішся: пачынаў грузчыкам, потым дыспетчарам

стаў, цяпер начальнік планаваразмеркавальнага бюро. Сапраўднымі камуністамі сталі і рэкамендаваныя Марыяй Ігнатаўнай зваршчык Іван Галубцоў, майстар Патаповіч Франц Пятровіч.

А восі з рабочым К. не першы дзень працуе Марыя Ігнатаўна, і рэкамендаваць у партыю, лічыць яна, яшчэ ранавата. Рабочы, спецыяліст — лепшага не знойдзеш. Па працэнтах у перадавіках ходзіць. А ў душы ўласнік сядзіць. Кроку не ступіць лішняга, калі ведае, што не заплаціць. Куды ж такога ў партыю?

Калі дваццаць гадоў назад Марыю Ігнатаўну прымалі ў партыю, яна прывезла рэкамендацыі з вайны. Чатырохгадовы шлях па ваенных дарогах многае гаварыў пра чалавека. І свой кандыдацкі год правярала яна ў зенітным разліку.

— Вартая быць у радах камуністаў, — сказаў тады маёр Гаварун, які рэкамендаваў яе ў кандыдаты. — Не драбней толькі. Не забывай, якую вайну прайшлі, колькі людзей страцілі. Жыві па вялікаму рахунку ў памяць пра загінуўшых.

Дзень уступлення ў партыю — памяты дзень! Слова, сказаныя ў дарогу, на ўсё жыццё ў сэрца ўваходзяць. Таму восі так уразіў Марыю Ігнатаўну выпадак, калі на яе вачах аднаму маладому інжынеру кандыдацкую картачку ўручылі спехам, ледзь не на парозе кабінета.

— Дык што, загадаеце мне духавы аркестр заказваць для кожнага ўступаючага? Падзелавому трэба! — гарачыўся той, хто ўручаў білет.

— Я не за аркестр. Я таксама за дзелавую абстаноўку. — прарэчыла Марыя Ігнатаўна. — Але што вы лічыце дзелавой абстаноўкай? Спяшаючыся на чарговае пасяджэнне, сунулі чалавеку білет — маўляў, я вельмі заняты. А можа гэты

чалавек штосьці заповітнае сказаць хоча? І слова павучальнае пачуць абавязкова павінен. Такое слова, каб усё жыццё вяло яго.

«Не драбней толькі... Жыві па вялікаму рахунку ў памяць пра загінуўшых», — сказаў дваццаць гадоў назад Марыі Ігнатаўне Сцяпанавай маёр Гаварун. Гэтыя словы — як дэвіз, на ўсё жыццё.

Калі мама бярэ франтавы альбом, Міколка ведае: яе штосьці хвалюе, нешта на заводзе адбылося, можа з некім паспрачалася. І будзе мама расказваць пра фронт, а сама ўсё пра нешта думаць. Калі прыходзіць маміна франтавая сяброўка Марыя Васільеўна, яны таксама разглядаюць пажыццёвыя фотакарткі, а гавораць усё больш пра заводскія справы. Міколку хацелася б яшчэ раз паслухаць пра вайну, пра Сталінград, пра маміну зенітку, пра смелых разведчыкаў, пра дзяўчат-зенітчыц, якія на слых у начным небе адрознівалі нямецкіх «месераў» і «юнкерсаў». І не ўцяміць хлопчыку, што якраз у памяць пра сваіх загінуўшых сяброў гутараць сёння былыя франтавічкі не пра вайну, а пра справы сённяшня, хвалююцца за план, затрымліваюцца на рабоце, прабіраючы кагосьці ў таварыскім судзе, блізка да сэрца прымаюць няўдачы рабочых-навічоў.

Яны ўмелі, калі трэба, збіваць варожыя самалёты. Яны ўмелі з руін узняць гарады. Яны навучыліся быць клапатлівымі мамамі. Яны ўмеюць і ў мірныя дні быць як на перадавой. Яны ўмеюць не схіляцца перад няпраўдай. У памяць аб загінуўшых яны навучыліся жыць па вялікаму рахунку. І няма справы на зямлі, якая была б ім не пад сілу.

Э. ЛУКАНСКАЯ

г. Мінск.
трактарны завод.

ласны камітэт РСДРП(б) і Мінскі Савет рабочых і салдацкіх дэпутатаў».

Кароткія радкі. А колькі за ім падзей! Успомнім 1917-ты. Яшчэ ішла першая сусветная вайна. У Мінску была сканцэнтравана велізарная колькасць салдат. Многія франтавікі ішлі за большавікамі. У гэтым доме працавала кіраўніцтва Паўночна-Заходняга абласкога камітэта нашай большавіцкай партыі, якое згуртоўвала рабочых, сялян-беднякоў, салдат на барацьбу супраць старога ладу. Тут можна было сустрэць А. Мяснікова, В. Кнорына, С. Берсана і іншых рэвалюцыйных дзеячоў.

У першым Мінскім Савеце рабочых і салдацкіх дэпутатаў рашаючую ролю адыгрывалі большавікі. А калі 25 кастрычніка (7 лістапада) 1917 года па тэлеграфу стала вядома аб перамозе Кастрычніцкай рэвалюцыі ў Петраградзе, працоўны Мінск адразу стаў на бок пралетарскай рэвалюцыі. У гэтым будынку быў напісаны гістарычны загад № 1, які абвешчаў прыход новай працоўнай улады.

А зусім непадалёку адсюль, на фасадзе дома № 7 па вуліцы Карла Маркса, на мармуравай дошцы напісана:

«Тут размяшчаўся штаб Мінскай народнай міліцыі на чале з М. В. Фрунзе».

Міхаіл Васільевіч Фрунзе прыбыў у Мінск у 1916 годзе па заданню партыі. Ён уцёк з царскай катаргі і працаваў на Заходнім фронце пад прозвішчам Міхайлава. Фрунзе кіраваў большавіцкім падполлем Беларусі і Заходняга фронту. А пасля лютаўскай рэвалюцыі 1917 года выдатны большавік выйшаў з падполля і стаў арганізатарам першай народнай міліцыі ў Мінску. Ён кіраваў баявымі аперацыямі па раззбраенню царскай паліцыі, накіроўваў міліцэйскія нарады для падтрымання парадку ў Мінску.

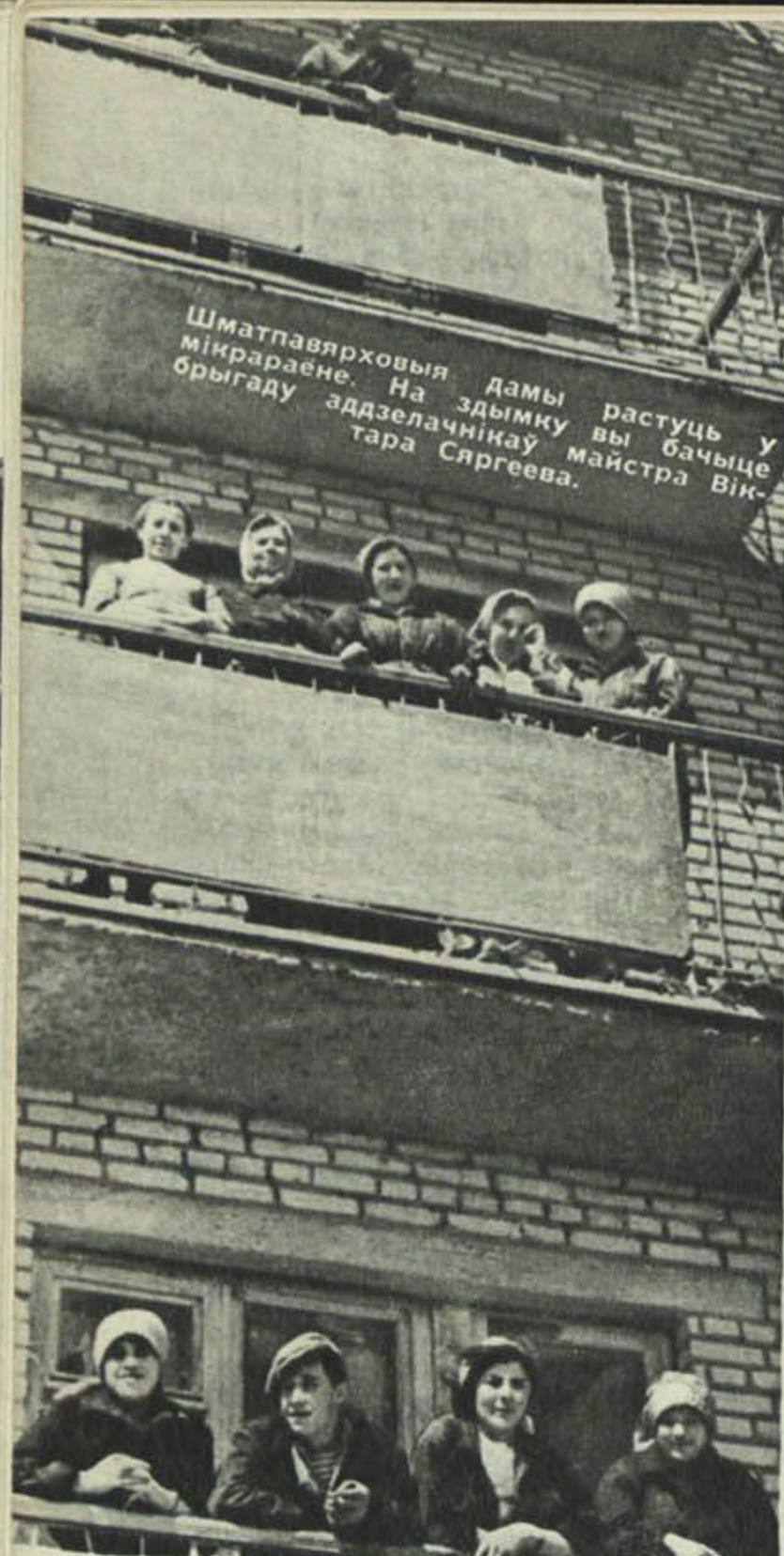
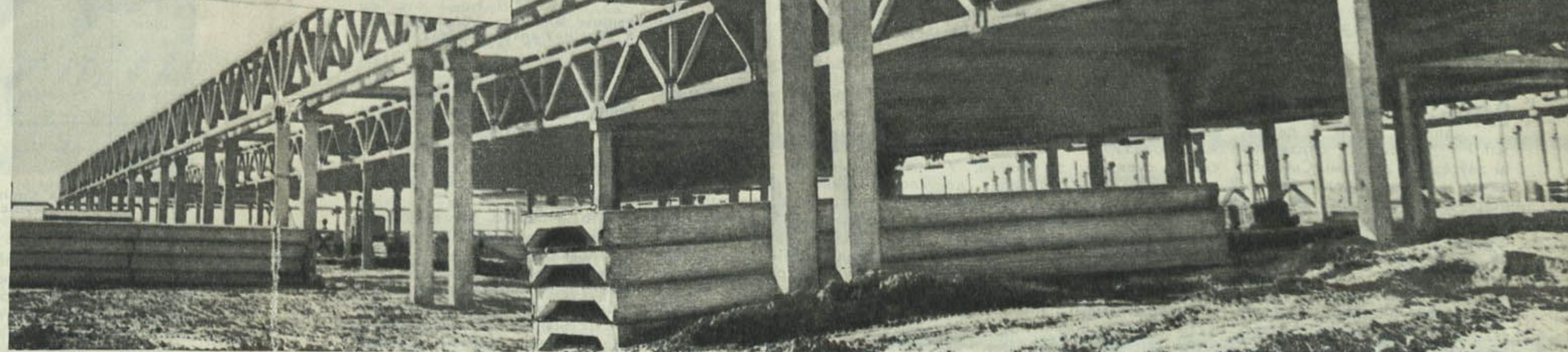
Яфім САДОУСКИ

РАНАК

Злева направа: мантажнікі Аляксей Смірноў, Уладзімір Шчалкуноў, Іван Кавальскі, Генадзь Кузьмін і Юрый Каверчык.

БУДОЎЛІ

Шматпавярховыя дамы растуць у мікрараёне. На здымку вы бачыце брыгаду аддзелацінаў майстра Віктара Сяргеева.

Фота
Ул. Вяхоткі.

Муляр Таіса Сінкевіч.

ПІНСК. Здаецца, нават у самой назве горада ёсць штосьці адвечнае, павольнае. Павольнае, як цячэнне Піны... Адвечнае, як разложыстыя, каржакаватыя дрэвы на вуліцах горада. Многім, хто прыежджае сюды, падабаецца Пінск за гэтую сцішаную прыгажосць. Асабліва калі прыедзеш з шумнага сталічнага горада... І мала хто ведаў, што самі пінчане даўно ўжо марылі пра іншае.

І вось...

Цяпер гэта стала ўжо гісторыяй, увайшла ў летапіс: «27 студзеня 1965 года. Тут закладзен Пінскі камбінат верхняга трыкатажу». Гэтыя словы запісаны на першай бетоннай пліце, што легла ў падмурак. Будавніцтва пачалося. Толькі нішто не парушыла цішыні і своеасаблівага характа Пінска: камбінат нараджаецца ў прыгарадзе, усяго адзін аўтобус возіць яго будавнікоў. Але ж у жыццё пінчан, у іх свядомасць трывала ўвайшло ўжо будучае, грандыёзнае — іншае слова не падвялі, не спынілі будавніцтва ні на адзін дзень!

Пяць тысяч чалавек будзе працаваць тут. Дваццаць

тары-мастакі і аматары-фатографы па крупіцах збіраюць для будучых пакаленняў дакументы пра нараджэнне трэцяга ў Саюзе і аднаго з буйнейшага ў Еўропе камбіната падобнага тыпу. Але ёсць нешта больш каштоўнае, чым фатаграфіі і замалёўкі, — жывая чалавечая памяць. Памяць аб тым, як усё пачыналася.

У той дзень, 27 студзеня 1965 года, была лютая непагадзь. «І ў снег і ў вецер», як пецца ў адной з нашых песень, пачыналася будоўля. Ды і ўсе першыя тыдні былі нялёгкай. І прамерзлую зямлю дзяўблі будавнікі, і па калена ў ледзяной вадзе стаялі. Закласці падмурак плошчай у 8 гектараў у такое надвор'е, — гэта быў сапраўдны подзвіг. Подзвіг будавнікоў-ветэранаў з брыгады Уладзіміра Цімафеевіча Алізарэвіча. А цяпер, раскажваючы пра тых дні, людзі нават крышку ганарэцца, што не ўсё было лёгка і проста. Не ўсё кацілася па роўнай дарожцы. Усё ж зрабілі, не падвялі, не спынілі будавніцтва ні на адзін дзень!

Пяць тысяч чалавек будзе працаваць тут. Дваццаць

мільёнаў вырабаў верхняга жаночага і дзіцячага трыкатажу дасць нам штогод Пінскі камбінат. А першую рыдлёўку бетону ў яго падмурак кінула жанчына з прастай і прыгожай рабочай біяграфіяй — Тацяна Майсееўна Мышкавец... Хіба не запомніцца ёй гэта на ўсё жыццё? І хіба не будуць успамінаць і яе добрым словам людзі?

Тэхнік-будаўнік Люба Гарагляд пачынала з планіроўкі, з «голага поля», як кажуць будавнікі. Усю зіму, зноў-такі «і

ў снег і ў вецер», хадзіла з нівелірам, рабіла разметку мясцовасці. А Ганна Мішына, а Ева Тарасік? Яны пракладваюць сёння цеплатрасы да камбіната, ставяць «бытоўкі» — сталовыя, склады, падводзяць пад'язныя шляхі. І пра кожную з іх скажучы вам на будавніцтве столькі хорошага! Адно слова — ветэраны.

Камбінат пачынаўся з праекта, з падмурка, з першых калон... Ранак будоўлі, яе першыя асноўныя этапы пачынаюцца не толькі з цэхаў, з кло-

патаў пра вытворчы працэс, але — і пра гэта было вельмі прыемна даведацца — і з клопатаў аб тых, хто будзе тут працаваць. Раней за цэхі будуюцца сталовыя для рабочых. Адначасова з галоўным корпусам — сэрцам камбіната — вырасце другі камбінат, дзіцячы дашкольны.

Дзіцячыя яслі і сад патрэбны з першых жа дзён. У нас будуць працаваць у асноўным жанчыны, — гавораць на будоўлі.

А насупраць, там, дзе сёння

ляжаць яшчэ калгасныя палеткі, будзе мікрараён трыкатажнага... А ў перадавайскія дні для будучага фасада камбіната клпатлівыя рукі пасадзілі дрэвы. Няхай растуць! Таксама для Пінскага трыкатажнага...

...Чарадой ідуць грузавікі з бетоннымі фермамі — з Баранавіч на Пінскі трыкатажны. Пакрочыла цераз палі высокавольная электралінія — да Пінскага трыкатажнага... Пад вуліцамі горада пракладваецца цеплатраса. У Мінску і Баранавічах вучацца на ткачых і

прадзільшчыц дзяўчаты — кадры для Пінскага трыкатажнага... А ў перадавайскія дні для будучага фасада камбіната клпатлівыя рукі пасадзілі дрэвы. Няхай растуць! Таксама для Пінскага трыкатажнага...

Будоўля, якая ўвайшла ў Дырэктывы XXIII з'езда КПСС, набірае разгон. У першыя дні 1967 года — магчыма, гэта будзе якраз 27 студзеня — летапіс увекавечыць:

— Камбінат ёсць!

Гэтыя дзяўчаты з брыгады Уладзіміра Алізарэвіча пракладваюць цеплатрасу. Злева направа: Анастасія Кананіцкія, Соф'я Міхайлоўская, Аляксандра Палашчук, Аляксандра Малец і Соф'я Сінкевіч.

Высока над зямлёй зварвае дэталі Міхаіл Камяк.

Тэхнік-будаўнік Любоў Гарагляд.

Пераклічка сэрцаў

Маладыя работніцы Мінскага аўтазавода ў гасцях у воінаў-артылерыстаў.

МАЦЕРЫ нашы!.. Колькі ў гэтых словах сардэчнай цеплыні, ласкі і добра-ты! І ў радасці і ў бядзе маці заўсёды з дзецьмі. Сын або дачка — яны аднолькава дарагія для маці. Яны заўсёды, нават у разлучы, чуюць, як б'ецца шчодрое роднае сэрца. Пяшчотныя мацярынскія рукі памагалі сыну рабіць першыя баязлівыя крокі ў жыцці, ён даверліва глядзеў у ласкавыя вочы і лепятаў сваё першае слова: ма-ма!

Колькі ў матчынай памяці шчаслівых гадзін і дзён, якімі адзначан рост сына, яны запалі ў яе памяць на ўсё жыццё. І вось ён ужо зусім дарослы. Ён узмужнеў. У ягонай кішэні ваенны білет. Сын ідзе службы ў Савецкую Армію.

Ласкавыя мацярынскія вочы не перастаюць з любоўю сачыць за сынам у ваеннай форме, радуецца яго высакародным справам і ўчынкам і засмучаючыся яго няправільным крокам.

Мацеры нашы! У суровай барацьбе яны сталі побач з мужамі, натхняючы і падтрымліваючы іх. Яны неслі на сваіх плячах велізарны цяжар вайны. Салдацкая маці Анастасія Фамінічна Купрыянава праводзіла на фронт чатырох сыноў... Усе яны загінулі смерцю храбрых. Пятру Купрыянаву, які паўтарыў подзвіг Аляксандра Матросова, прысвоена высокае званне Героя Савецкага Саюза. Анастасія Фамінічна часты гасць у салдацкіх казармах. Яе запрашаюць на воінскія святы, на ўручэнне высокіх узнагарод.

У Наталлі Паўлаўны Пуцэйка з Заслаўя тры сыны і дач-

ка не вярнуліся з вайны. Салдацкай маці пераваліла за восьмы дзесятак. Але яна яшчэ бадзёрая і не парывае сваіх сувязей з воінамі. У дзень васьмідзесяцігоддзя да Наталлі Паўлаўны прыехалі афіцэры і генералы, перадалі віншаванне ад міністра абароны СССР, падарунак і самыя цёплыя пажаданні доўгіх гадоў жыцця.

Мацеры нашы!.. Яны любяць сваіх сыноў-воінаў непаўторнай мацярынскай любоўю. Як птушка радуецца вясне, так маці радуецца сваім дзецям. Маці чакаюць ад сыноў добрых вестак аб воінскай службе, яны радуецца іх поспеху, выдатным ацэнкам і сціплым салдацкім пісьмам. Ніхто так дзецям не верыць, як родная маці. Яна сумуе і пакутуе, калі пісьмы прыходзяць рэдка. І сама піша вечарамі пасля працы і клопатаў сваёй добрай, натруджанай рукою. Мацярынская ласка канца не ведае.

Ідуць пісьмы салдатам, камандзірам. Пісьмы бацькоў, матак, братоў, сясцёр, сяброў і таварышаў. І з радасцю адказваюць салдаты сваім родным, сваім мамам, дакладваюць пра свае ратныя подзвігі. Пераклічка сэрцаў! Яна ніколі не сціхае і не канчаецца. Прыходзіць у падраздзяленне паштальён, і яго зараз жа абступаюць салдаты. Пісьмы — нябачныя ніці, якія звязваюць воінаў са сваякамі і з народам. Але матчына пісьмо — гэта нешта большае.

Піша Ефрасіння Базулька з Мінска. «Я, маці Георгія Базулькі, з глыбіні сваёй душы выказваю сваю радасць за па-

хвальнае пісьмо пра майго сына. Ведаю, што вам шмат давялося прыкласці сіл і старання, выхоўваючы Георгія і такіх самых, як ён, маладых хлопцаў, каб яны сталі добрымі савецкімі салдатамі, вернымі абаронцамі Радзімы.

Чула я, што ваша часць мае вялікія адзнакі і заслугі, чула пра слаўныя традыцыі бацькоў цяперашніх салдат, ведаю, што вы ўсё гэта беражэце і памнажаеце. Няхай і мой Георгій памагае вам у захаванні традыцый. І ягоны бацька са зброяй ваяваў супраць ворага, і ягонае прозвішча занесена ў ваенныя загады».

Ефрасіння Базулька расказвае ў пісьме, як змагаўся яе муж, як цяжка ёй было адной гадаваць дзяцей і ўсё ж яна вывела іх у людзі. Яна адусяго мацярынскага сэрца дзякуе камандзірам і палітработнікам за выхаванне свайго сына.

У многіх матчыных пісьмах гучыць шчыры гонар за сваіх сыноў-воінаў. «Я ганаруся Генам, што ён паслухмяны, дысцыплінаваны, спраўны ў салдацкай службе», — піша камандзіру падраздзялення Н. М. Бароха з пасёлка Хойнікі. — Выпраўляючы яго ў родную нашу армію, я ў душы спадзявалася, што Генадзь будзе прыкладным салдатам. Выхоўваючы дома двух сыноў, я старалася прывіць ім сумленнасць, справядлівасць, працавітасць, каб сыны мае былі вартымі будаўніцамі цудоўнай будучыні. І вось бачу цяпер, што армія замацоўвае і развівае гэтыя якасці, прывівае шмат карыснага і патрэбнага будаўніку новага грамадства».

У матчыных пісьмах — лю-

боў да Савецкай Арміі як вялікай школы выхавання, дзе іхнія сыны мужнеюць, становяцца ідэйна перакананымі, спелымі байцамі, з гонарам выконваюць свой патрыятычны абавязак.

Што ні пісьмо, то хвалючы чалавечы дакумент. Грамадства, абавязак, Радзіма — заўсёды на першым плане ў цёплых мацярынскіх пісьмах. І нібыта словамі простых савецкіх жанчын гаворыць сама Радзіма-маці. «Я шчаслівая, што і мой сын Іван разам з іншымі ўмацоўвае Радзіму сваёй салдацкай працай», — піша Анастасія Рыгораўна Кароль з вёскі Рудня Гомельскай вобласці. — Самае дарагое, што ёсць у кожнага з нас, — гэта Радзіма. З ёй і нашы думкі і ўсе добрыя надзеі. Умацоўваць Радзіму, аддаваць ёй свае рукі, свой розум і сэрца — што яшчэ можа быць вышэй для кожнага маладога і старога, маці і сына, бацькі, дзеда?!

Анастасія Рыгораўна расказвае, як яна гадала сына, як ёй памагалі школа, камсамол.

У канцы пісьма Анастасія Рыгораўна звяртаецца да камандзіра. Яна піша: «Калі вы — камандзір, то, значыць, вы майму Івану і начальнік строгі, і педагог уважлівы, і бацька душэўны. Бацькі ў Вані няма, ён загінуў, абараняючы Радзіму. І я вось падымала на ногі плячых. І ведаю, што Івану патрэбны і строгасць, і душэўнасць, бацькава ласка». Колькі ў гэтых словах мацярынскіх клопатаў пра сына-воіна!

У многіх сваіх пісьмах мацеры ставяць у прыклад сы-

МАЦІ — СЫНАМ — ВОІНАМ

нам іх бацькоў, бацькаву мужнасць і адвагу, бязмежную адданасць Савецкай Айчыне. «Дарагі сын, — піша маці курсанта Смалеўскага, — з пісьма камандавання я больш падрабязна даведалася пра тваю воінскую службу. Сам ты скупішся гаварыць пра свае дасягненні. Я вельмі задаволена, што ты ў нас такі, і ўдзячна тваім камандзірам і палітработнікам. Ты сам ведаеш, што ў нашай сям'і не было баязліўцаў і гультаёў. Бацька твой у гады Вялікай Айчыннай вайны граміў нямецкіх фашыстаў, не шкадуючы свайго жыцця, за што Радзіма высока ацаніла яго працу, ўзнагародзіўшы яго многімі ўзнагародамі. І цяпер усе мы працуем сумленна на карысць нашай дзяржавы і ўсіх людзей краіны. І ты павінен заўсёды быць паслухмяным і дысцыплінаваным. Бацька — табе прыклад! Яшчэ хачу табе сказаць, каб ты і ўсе твае таварышы пільна стаялі на сваім пасту, бераглі мір, пільна сачылі за ворагамі: куды яны цягнуць свае брудныя лапы».

Берагчы мір пільна стаяць на сваім пасту — вось да чаго заклікаюць у сваіх пісьмах мацеры савецкіх воінаў. Так дыктуе ім іхняе мацярынскае сэрца. «Паколькі мой Эдуард служыць на «выдатна» і пільна ахоўвае мір ва ўсім свеце і добра выконвае ўсе свае салдацкія абавязкі, — піша маці курсанта Паплаўскага, — я прашу вас прыняць яго ў члены Камуністычнай партыі. Ён будзе ганарыцца высокім званнем камуніста і праявіць яшчэ больш старання ў салдацкай службе і воінскай працы».

З высокім імем партыі маці звязвае будучыню свайго сына. Камуніст — самы верны, самы самаадданы барацьбіт за шчасце, за камунізм. І маці хоча, каб сын яе быў камуністам.

І колькі іх, гэтых добрых мацярынскіх пажаданняў сваім сынам-салдатам, якія выконваюць ганаровы абавязак грамадзяніна СССР! Мацеры невыказна радуецца, калі атрымліваюць пісьмы ад сыноў — іхнія жывыя, родныя словы. Яны ўчытваюцца ў кожны радок, прыглядаюцца да роднага почырку і хочуць ведаць яшчэ больш падрабязна, як і чым жывуць іхнія родныя салдаты. А салдаты з нецярплівасцю чакаюць пісьмаў ад родных, ад маткі і бацькі. Пісьмы саграюць іх і натхняюць на ратную працу і на подзвіг. Пераклічка сэрцаў! Пераклічка савецкіх людзей, патрыётаў, якія выконваюць свой высокі абавязак перад Савецкай Айчынай.

Палкоўнік П. АКУЛАЎ

«Каб правільна апісаць адрэзак жыцця, трэба ахапіць яго важнейшыя элементы, згустак гэтага жыцця. Бо мы ж жывём не дзеля апісання, а дзеля таго, каб праз апісанне мяняць рэчаіснасць».

Так яшчэ ў 1933 годзе пісала нямецкая пісьменніца Анна Зегерс. І яна засталася верная гэтаму правілу: жыццёвы і творчы шлях Анны Зегерс — гэта шлях несупыннай упартай барацьбы супраць прыгнятальнікаў. Яна належыць да ліку лепшых, найбольш паслядоўных і адданных справе сацыялізма пісьменнікаў.

Баявым духам барацьбы прасякнуты ўсе яе творы — ад маленькай навелы да вялікага рамана-эпапеі. Міжнародная Ленінская прэмія «За ўмацаванне міру паміж народамі», прысуджаная Анне Зегерс, з'явілася найвялікшым грамадскім прызнаннем яе дзейнасці і творчасці, якая памагае простым людзям Германіі і ўсяго свету ў барацьбе за дэмакратыю і мір.

З трыбун сусветных кангрэсаў прыхільнікаў міру, у дзесятках сваіх раманаў, апавесцей, апавяданняў, навел, публіцыстычных артыкулаў Анна Зегерс абараняе інтарэсы не толькі народа свайго радзімы, але і працоўных усяго свету.

Яе творы асветлены любоўю да Савецкага Саюза, савецкай культуры. Думка аб нашай краіне акрыляе герояў Анны Зегерс, памагае ім у жыцці і барацьбе.

Апавяданне «Марта» ўваходзіць у цыкл апавяданняў пад агульнай назвай «Сіла слабых». Надрукавана ў юбілейным, дзесятым нумары (да 15-годдзя ГДР) часопіса «Нойе дойчэ літэратур» (Новая нямецкая літэратура) за 1964 год.

МАРТА

Анна ЗЕГЕРС

Мал. Р. Кудрэвіч

Яе бацьку забіў конь — капытом у голаў — перад самаю вайною. Кажуць, бяда не прыходзіць адна: перад гэтым няшчасным днём памёрла яе маці.

Абодвух братоў забралі ў армію. Адзін стаў удзельнікам пераможнага ўступлення ў Польшчу, другі дэсантнікам высадзіўся ў Нарвергіі.

Кузню і дом купілі нейкія далёкія сваякі. Адзіная дачка сямейства Эмрыхаў. Марта Эмрых узяла на сябе ўсе клопаты аб невялікім доміку і гародзе на беразе возера. Свайго гаспадарцы яна аддавала ўсе сілы, усё рабіла сама. Яна не толькі напалася ў гародзе, але і клеіла пакоі новымі шпалерамі, сама фарбавала дах, латала лодку, што амаль увесь час без якога ўжытку ляжала на беразе возера...

Марта працавала ад ранку да позняй ночы, без адпачынку. І не толькі таму, што хацела, каб як больш эканоміць, не залезці ў даўгі, каб як-небудзь загладзіць страты братоў на продажы кузні. Не толькі таму, што заўсёды гаварыла сабе: жывы чалавек павінен нешта рабіць. Але яшчэ і таму, што ёй трэба было запоўніць увесь свой час, каб не думаць пра сваю адзіноту, забыць пра яе.

У суседняй вёсцы ў яе быў хлопец, які лічыўся яе жаніхом. І вось ён загінуў. Афіцыйных заручын у іх, праўда, не было, але калі прыйшло паведамленне «загінуў на полі бою», Марта адчула сябе ўдавой.

Моцная па прыродзе, яна прывыкла з любых цяжкасцей выходзіць без чыёй бы там ні было дапамогі. На трэці год вайны ёй стукнула дваццаць шэсць. Марта была дзяўчына здаровая, дужая, шырокая касці, з вялікім плоскім тварам. Ніколі не была гаваркая, а цяпер зусім замкнулася ў сабе. Са светам яе звязвалі толькі лісты братоў з фронту ды асобныя сходкі ў сяле. Пасля кожнай перамогі на фронце яна, як і яе суседзі, вывешвала флаг.

Малодшы брат Марты загінуў на Усходнім фронце. Ён быў яе любімцам, добрым братам, не тое, што старэйшы. Але яго смерць не ўразіла яе так балюча, як смерць яе хлопца, і Марце здавалася, што нібыта яго не пусцілі дадому.

Адным дажджлівым вечарам пад канец сорока трэцяга года яна была дома, занятая звычайнай справай па гаспадарцы. Нечакана яна пачула нейкі асцярожны шлах, і ёй здалося, што за акном прамільгнуў цень.

— Хто там? — гучна крыкнула яна.

Ніхто не адказваў. Марта ціхенька прайшла праз кухню, праз свой маленькі пакойчык, веранду і выйшла на двор.

На вузкай палосцы зямлі паміж возерам і яе домікам стаяў незнаёмы малады мужчына, накойкі Марце ўдалося разгледзець, даволі добра апрануты.

— Тут жыве фрау Шнайдэр? —

— У нас такіх няма,—адказала Марта.

Нейкі момант яна разглядала яго.

— Як вы сюды трапілі?

— На лодцы.

— На лодцы?—здзівілася Марта. Ля прыстані, акрамя яе лодкі, больш нічых не было.

— Ах, вось што,—прамовіў незнаёмы, зразумеўшы здзіўленне Марты.—Я ўжо даўно высадзіўся тут...

З боку шашы пачуўся гул матацыкла. Ён узяў Марту за руку і ціха, але цвёрда сказаў:

— Не выдавайце мяне, калі будучь пытаць...

Марта са злосцю вырвала руку:

— Значыць, ты нешта натварыў?

Матацыкл не спыніўся, праехаў міма.

— Я не зрабіў нічога кепскага.

Зноў данёсся гул матора, але на гэты раз ужо лодачнага.

— Хіба я падобны да чалавека, які зрабіў нешта кепскае?—працягваў незнаёмы.

Яна зноў неяк мімаходам зазірнула яму ў твар. Ёй здалася, што ёй яшчэ не даводзілася сустракаць такі твар...

— Чаму ж яны тады гоняцца за вамі?..

— Там, дзе я працую, сёе-тое зрабілі супраць вайны. І вось сёння яны прыйшлі па мяне.

— Калі гэта так,—сказала Марта,—то вас на самой справе трэба пасадзіць пад замок.

Незнаёмы працягваў гаварыць спешна і гораха. У яго голасе гучалі адначасова просьба і пагроза.

Відаць, гаварыў ён, у яе ніхто не загінуў на фронце, відаць, яна ніколі не чакала, не атрымлівала паведамлення «загінуў». Хіба можна чакаць, пытаў ён, пакуль усе мужчыны палягуць, усе да аднаго? Ён не стаў чакаць гэтага, і яго шукаюць.

— Паслухайце,—гаварыў ён,—няўжо ў вас няма сэрца? Што вам зробіцца, калі вы дасце мне выспаца ў гэтым хлечуку?

Нейкі момант яна вагалася.

— Ідзіце назад у хату,—данёсся да яе яго голас.—Вы мяне не бачылі і нічога пра мяне не ведаеце.

Так гэта пачалося. Яна ўставала цяпер раней, каб паглядзець, ці не пайшоў ён з яе хлечука. Яна ўсё яшчэ спадзявалася, што аднойчы не застане яго там... Але ён сядзеў на старым месцы. Моўчкі вярталася яна назад, прыносіла гарачай стравы. Глядзела, як прагна ён глытаў, аж давіўся; трасучыся ад кашлю, кусаў сабе рукі, каб ніхто не пачуў яго кашлю.

Тым летам Марце дапамагаў падзёншчык, хлопец з суседняй вёскі. Аднойчы ён сказаў Марце, што паліцыя шукае нейкага злодзея. Яна пайшла да незнаёмага, дала яму знак ісці за ёю ў дом. У склепе ў яе ляжалі дровы і вугаль на зіму. Тут яна і схавала свайго ўцекача...

Малады падзёншчык быў расчараваны, калі неўзабаве Марта не захавала, каб ён больш памагаў ёй... Дробную работу, якая не рабіла шуму,—наабіраць бульбы, нарэзаць гародніны, а калі і паправіць які-небудзь струмант—рабіў у сваім сховішчы незнаёмы. Звалі яго Курт Штайнэр. Усё часцей і часцей Марта знаходзіла ў сабе смеласць спускацца да яго ўніз, каб паслухаць яго расказы: што робіцца на свеце або што-небудзь з яго ранейшага жыцця. Ён стараўся выказаць свае думкі проста і даходліва. Для Марты, якая ведала толькі свой маленькі свет, гэтыя думкі здаваліся загадкавымі і неверагоднымі. Але паступова яна пачала паглыбляцца ў сэнс яго слоў, спра-

чацца, задаваць пытанні, разважаць... Вестка аб тым, што яе старэйшы брат Карл трапіў у палон на Усходнім фронце, прынесла ёй нават нейкае аблягчэнне. Бо калі б ён прыехаў у водпуск, хаваць Курта не было б як: Карл адзін з тых, хто сам з радасцю скруціў бы ўцекачу голаў.

З вясною прыйшла новая, жахлівая небяспека: суседка расказала Марце, што па ўсіх вёсках робіцца аблава на дэзерціраў. Прачосваецца ўсё—скляпы, сады, агароды, кусты.

Пачуўшы гэта, Курт сказаў:

— Я павінен пайсці, а то пападзе і табе.

І тут Марце ўспомнілася гісторыя, якую некалі даўно вычытаў яе малодшы брат, а потым расказваў ёй і брату Карлу, і ў якой гаварылася, як выратаваўся адзін чалавек—яна ўжо не помніць, ад каго і чаму ён хаваўся—нырнуўшы пад ваду. Пакуль яго шукалі, ён сядзеў пад вадой і дыхаў праз чароціну.

Курт сказаў, што такога не магло быць, што ўсё гэта выдуманна.

— І ўсё ж ты павінен паспрабаваць,—запярэчыла Марта.

— Не, я не змагу, нічога ў мяне не будзе,—адмаўляўся ён.

— Ты павінен, разумееш, павінен,—настойвала на сваім Марта...

Ужо быў акружаны суседні дом. Вось яны падышлі да дома Эмрыхаў, увайшлі ў яго, абшукалі кухню, потым спусціліся ў склеп.

— А каго вы шукаеце?—спытала Марта. Ахопленая жахам, яна яшчэ была ў стане захаваць кроплю іроніі.—Мой малодшы брат загінуў, старэйшы ў палоне.

— Заткніся!—гаркнуў гестапавец.—Бабы маюць не толькі братоў.

Марта быццам адчула дыханне смерці. Сэрца забілася яшчэ гучней: ці вытрымае, ці хопіць паветра?

Нічога не знайшоўшы, сышчыкі, лаючыся, пайшлі ў наступны дом. Курт, нарэшце, мог вярнуцца ў сваё сховішча.

Але на гэтым не скончылася. Праз некалькі дзён яна даведалася, што плануецца яшчэ адна аблава. Курт дайшоў да поўнага адчаю: лепей смерць, чым гэтая невыносная няўпэўненасць і напружанасць.

Марта з усіх сіл маліла яго паспрабаваць яшчэ раз: набліжаецца канец вайны, час, дзеля якога ён хаваўся, хадзіў пад пастаянным страхам. Чого ён толькі не перанёс, каб убачыць канец вайны! А цяпер ён хоча ўсё завяршыць смерцю, нікчэмнай смерцю. Не, ён павінен дажыць да канца вайны, абавязкова дажыць... І ён нарэшце рашыўся, і яму зноў удалося пратрымацца пад вадой, дыхаючы праз трубку чароту.

Праз некалькі тыдняў быў узяты Берлін. Вайна скончылася. Яны абое смяяліся і плакалі ад шчасця, разам сядзелі за святочным сталом, елі, пілі віно... Гул матораў ужо больш не пужаў іх...

Праз тыдзень Курт сказаў Марце, што павінен паехаць у горад: трэба сустрацца з таварышамі.

Курт затрымліваўся доўга і прыехаў нарэшце зусім нечакана. Прыехаў з групай рускіх афіцэраў. Ві-

даць, ён паспеў ужо многае раска-
заць ім пра свае ўцёкі і пра сваё
сховішча, а цяпер хацеў паказаць усё
сам, і Марта, бачачы, што іх ціка-
віць яго гісторыя, коратка пацвяр-
джала:

— Так, усё гэтак і было.

Афіцэры глядзелі на яе са здзіў-
леннем і з цёплай сімпатыяй: гэтая
жанчына не толькі выратавала чала-
веку жыццё; яна ўлівала ў яго новыя
сілы і мужнасць.

Марта пайшла ў дом, каб сабраць
стол. Але Курт сказаў:

— Разумееш, мы спяшаемся, нам
трэба вяртацца.—Яго голас здаўся
ёй нейкім інакшым, чужым...

— Табе таксама?—спытала Марта.

— Ага, я павінен,—адказаў Курт
Штайнэр.—Цяпер у мяне ў Берліне
праца, добрае месца ў новай адмі-
ністрацыі.—Ён паглядзіў яе па гала-
ве, як гледзяць дзіця.—Я хутка дам
аб сабе знаць!—крыкнуў ён на раз-
вітанне.

Марта глядзела, як ад'язджала
машына. Калі раней гул матара за-
ціхаў, ёй становілася лягчэй на сэр-
цы. Цяпер ёй было цяжэй...

З палону вярнуўся брат Карл. Ён
стаў яшчэ больш грубы і нягодны,
не знайшоў для сястры ніводнага
ласкавага слова, толькі нешта неза-
волена прабурчэў наконт перамен на
гародзе. Ён знайшоў, што дом у па-
радку. Гэта яму спадабалася, але
Марце ён гэтага не сказаў. Дом вель-
мі добра падыходзіў для яго і для
яго жонкі, дачкі багатага селяніна з
суседняй вёскі. Марта вымушана бы-
ла пакінуць свой пакой; ёй адвялі
маленькі куток у каморцы. Малада-
жоны крыўдзілі Марту. Брат наважыў
перамяніць у гаспадарцы ўсё, што
было зроблена ёю...

З дзіцячых год навучылася Марта
таіць у сабе свае думкі. Яна ніколі
не раскажвала пра сябе, не дзялілася
ні з кім ні радасцямі, ні журбою.
І таму ніхто не заўважыў, што з не-
каторага часу яна зусім замкнулася
ў сабе. Часам, калі ўсё кругом было
ціха, у памяці Марты ўзнікала іх мі-
нулыя размовы з Куртам, які ўжо
даволі доўга не паказваўся. Курт час-
та гаварыў пра такіх, як яе брат,
што цяпер яны прагнуць усё больш
і больш зямлі ў сваёй краіне, потым
ім захочацца чужой, потым ім спа-
трэбіцца вайна...

Аднойчы ў нядзелю Марта ў поў-
най адзіноце сядзела на лаўцы, якую
Карл зрабіў для жонкі,—яна мела
права пасядзець, бо маладажоны па-
ехалі ў госці,—і глядзела на возера.
Яна заўважыла, як да прыстані па-
дышла матарная лодка. З яе выска-
чыў Курт Штайнэр, памог выйсці ней-
кай маладой жанчыне. Марта адра-
зу ж зразумела, што яна выглядае як-
раз так, як Курт уяўляў сабе буду-
чую жонку. Ён радасна прывітаўся з
Мартай, сказаў, што яшчэ раз прай-
шоў увесь шлях уцёкаў, хацеў пака-
заць яго сваёй знаёмай.

Курт папрасіў Марту звярнуць ка-
ву: ён прывёз ёй з горада натураль-
най кавы вышэйшага гатунку.

З гадзіну яны сядзелі разам за
столом.

— Тое, што мы перажылі, ты і
я,—сказаў Курт і ўзяў руку Марты ў
сваю,—нельга забыць ніколі ў жыцці.

— Не,—згадзілася Марта.

— Калі табе што-небудзь будзе
трэба, прыедзь да нас,—сказаў
Курт і запісаў ёй свой берлінскі ад-
рас.

Вярнуўся дамоў брат з жонкай. Са
злосцю яны накінуліся на Марту: як
яна адважылася сама прымаць гасцей!
Пах натуральнай кавы прыводзіў іх
у шаленства. Жонка брата пачала
лаяцца: хто дазволіў браць сервіз, яе
пасар! Потым спыталі, што гэта за
людзі былі ў Марты.

— Знаёмыя,—адказала Марта,—
яшчэ з вайны.

Між іншым, у вёсках арганізоўвалі
нешта накшталт «Сялянскай самапо-
мачы». Брат лаяўся:

— Мяне яны ведаюць—такіх, як
я, ім не зацягнуць у сваю кампа-
нію...

— Такіх, як ты,—не...—адказала
Марта.

Вечарамі яна часта брала веласі-
пед і ехала ў вёску, на сход сялян.
Там яна адчувала нейкую палёжку.
Сядзела і слухала. Калі што-небудзь
было ёй не па душы, не згаджалася.
Пасля сходаў баялася вяртацца да-
моў.

— Калі ты будзеш бадзяцца па
гэтых сходах, можаш шукаць сабе
іншы прытулак,—сказаў ёй аднойчы
брат.

— Табе не ўдасца выкінуць мя-
не,—адказала Марта,—бацька пакі-
нуў дзесяць гаспадарку пароўну.
А калі хочаш, дык выплаці мне маю
долю.

Вось гэтага Карл ужо не чакаў.
Ён злаваў і здзіўляўся: адкуль у
Марты такі тон?!

Горкае было жыццё Марты. Яна
сумавала, хацела зноў сустрэцца з
Куртам Штайнэрам. Усё чакала і не
магла дачакацца, пакуль ён прыедзе
сам. Хацелася бачыць яго твар, не
падобны да твараў іншых людзей,
яго светла-каштанавае валасы, цвёр-
ды позірк яго вачэй. Хацелася чуць
яго голас. Хацелася яго пра многае
запытаць—ён жа ведае ўсё на свеце.
Мабыць, ён ужо жанаты і ў яго ёсць
дзеці. І яму будзе непрыемна, калі

яна раптам прыйдзе ў яго дом.
Але ж ён прыедзь да яе са сваёй
нявестай, даў ёй свой берлінскі ад-
рас...

Брат нічога не разумеў у банкаў-
скіх справах, і Марта знайшла повед.
каб паехаць у Берлін. Але Курта
Штайнэра яна так і не ўбачыла.
Калі яна знайшла патрэбны нумар,
ёй адказалі, што на гэтай кватэры ён
ужо даўно не живе...

Аўтобус падыходзіў да вёскі. Стом-
леная, разбітая, у ім сядзела Марта
Эмрых. Плечы яе асунуліся, губы
дрыжэлі. Паглядзела непрыкметна
вакол сябе: у аўтобусе шмат знаё-
мых. Яна адчувала сябе так, нібыта
ўсё гледзяць на яе. Схаманулася,
села прама. Пачула, як нехта сказаў:

— Гэтая таксама ходзіць на схо-
ды, адна з усёй сям'і.

Марта падумала: «Здарылася б
Курту трапіць да вас, вы б ведалі,
што рабіць. Адразу б нацкавалі гес-
тапа». Потым з болей сказала сабе:
«Цяпер ён ужо больш не вернецца...»

Моцна сціснуўшы зубы, стараючы-
ся перамагчы свой цяперашні смутак,
Марта ўвайшла ў дом. Моўчкі адда-
ла брату паперы. Ён нічога ў іх не
зразумеў. Толькі прамармытаў: «Маг-
ла б вярнуцца раней».

Раптам у яе душы ўспыхнула ра-
дасць. У яе было гэта—не здавацца
ні пры якіх абставінах. І гэта надало
ёй сілы...

Гаспадаром суседняга з імі ўчаст-
ка быў перасяленец Эберхард Кляйн.
Яго жонка загінула пры эвакуацыі.
Кляйн хадзіў узрушаны, бездапамож-
ны. Спустошаная, неўрадлівая зямля,
характары і звычкі суседзяў былі не
па ім.

Увесь час Карл Эмрых імкнуўся
як-небудзь адабраць участак у Кляй-
на. Спачатку Кляйн думаў, што і
Марта заадно з братам. Але калі ад-
нойчы Марта па-сяброўску парала
яму, як лепш падвязаць памідоры,
думкі Кляйна пра яе перамяніліся.
На сходах сялян яна таксама трыма-
лася вельмі сціпла. А калі выступа-
ла, то заўсёды дарэчы. Эберхард
Кляйн слухаў яе і дзіўіўся: «Гэта ж
якраз мае думкі». Яму падабалася яе
добрая, спакойная вочы.

У хуткім часе яна стала яго жон-
кай і добрай маці маленькага сына.
Жылі яны дружна, іх погляды на
падзеі ў свеце, на работу, на сям'ю
поўнасьцю супадалі.

Аднойчы Марта атрымала ад Кур-
та паштоўку з фатаграфіяй. З Дзю-
сельдорфа. Ён пісаў, што не забудзе
яе. Эберхард Кляйн запытаў, хто гэ-
та на фатаграфіі. Марта сказала:

— Калісьці мы памагалі адзін ад-
наму. У цяжкія гады вайны.—Потым
дадала:—Неяк раз ён прывёз мне
натуральнай кавы.

Кляйн ні пра што больш не пы-
таў, а сама яна не стала раскажваць.

Калі хто-небудзь цікавіўся Мартай,
што здаралася рэдка, таму гаварылі:
«Яна сястра Эмрых. Цяпер замужам
за Эберхардам Кляйнам».

Тыя ж, хто бліжэй ведае Кляйнаў,
могуць дадаць: «Яна прыстойны ча-
лавец».

Ды і што больш скажаш, калі ні-
чога іншага не ведаеш?

ГАВАРЫЦЬ на гэтую тэму вельмі цяжка. Цяжка таму, што тут няма пачатку і канца, няма цвёрдых, раз назаўсёды ўстаноўленых правіл і прынцыпаў. Маці, якія выходзяць сыноў, часта скардзяцца: «Бяда з гэтымі хлопчукамі. Што ні кажы, а дзяўчынку выходзяць лягчэй!» А ці так гэта на самой справе?

...Расце ў сям'і дзяўчынкі. Вось яна пайшла ўжо ў школу, і маці сама па звычцы ўпляла ёй у коску белую капронавую стужку. Вось ужо і замест чырвонага піянерскага галыштука паявіўся маленькі камсамольскі значок. Школа, сябры, грамадская работа — усё яе захапляе, свет здаецца светлым і на дзіва радасным.

Бачачы сваіх дзяцей кожны дзень, бацькі прывыкаюць да іх, часта не заўважаюць тых змен, якія адбываюцца ў дзецях. Але аднаго разу маці або бацька са здзіўленнем заўважаюць, што іх дзяўчынкі вырасла, што ёй ужо суцэнкі кароткія. Мяняецца і характар дачкі. То яна доўга стаіць перад люстэркам, выкладваючы модную грыўку, то без прычыны смяецца, і ўсё ўсміхаюцца, гледзячы на яе. Бурная, нястрымная веселасць нечакана змяняецца мінутамі суму. А калі прыходзяць сяброўкі, то дзяўчынкі пра нешта таямніча шэпчуць паміж сабою, абмяркоўваючы вядомыя толькі ім адным справы. І маці ўздыхае: так, дачка становіцца зусім дарослая. Разам з гэтым адкрыццём прыходзяць новыя хваляванні і трывогі. Разам са

да дзяцей, але і давяралі ім, лічыліся з імі. Калі дачка давярае маці, то яна сама раскажа ёй пра сваю дружбу. І хто, як не маці, можа памагчы ёй сваімі парадамі, засцерагчы ад дрэннага ўплыву!

Усе хлопчыкі і дзяўчынкі ў пэўным узросце імкнуцца сябраваць, і забараніць гэта немагчыма. А вось растлумачыць дзецям некаторыя пытанні палавога развіцця трэба, хоць гэта і не так проста.

Вядома, дружба дружбе розніца. Але калі яна робіць чалавека лепшым, калі яна памагае ў вучобе, грамадскай рабоце, у працы, калі яна памагае выхаваць у старшакласніка добрыя рысы характару, то такую дружбу забараняць нельга. Важна своечасова прыйсці на дапамогу сыну ці дачцэ, разбіць пошлыя, цынічныя ўяўленні, раскрыць прыгажосць і багацце чалавечага кахання.

Так, шмат клопату бацькам, калі ў сям'і дарослая дачка. Расце будучая жанчына, будучая маці. Настане час, і яна пойдзе з бацькоўскага дома, у яе будзе сваё самастойнае жыццё. І як складзецца потым гэтае жыццё, залежыць у многім ад яе самой. Цяпер вельмі шмат робіцца для таго, каб зрабіць лягчэйшай хатнюю працу жанчыны. Аднак і ў будучым ніякія машыны не змогуць замяніць умелыя жаночыя рукі, іменна ўмелыя. Колькі расчараванняў, колькі крыўд і спрэчак бывае ў маладых сем'ях праз тое, што жонка не навучана элементарным жыццёвым рэчам!

У СЯМ'І ПАДРАСТАЕ ДАЧКА

старэнкай кароткай сукенкай адыходзіць у мінулае і старая мера адносін да дачкі.

Неяк прынята лічыць, што маці стаіць бліжэй да дарослай дачкі, чым бацька, на ёй ляжыць святы абавязак гаварыць з дачкой на розныя так званыя выхавальныя тэмы. І кожная маці стараецца ўнушыць дзяўчынцы тыя правілы, прывіць ёй тыя прывычкі, якія пачэрпнуты са свайго жыццявага вопыту і лічацца неабходнымі для маладой дзяўчынкі. Тут і скромнасць, і пачуццё ўласнай годнасці, і дзявочы гонар, і павага да старэйшых. Ды і якой маці не хочацца, каб яе дзяўчынкі была разумная, ласкавая, чулая, уважлівая?

Але вось першая нечаканасць. Люда збіраецца на школьны бал. Усё ў гэты дзень здаецца ёй цудоўным: перашытая з мамінай сукенка выглядае як новая, скромна і прыгожа прычасаны валасы. І маці здаецца, што няма мілей за яе дачку: такі ў яе радасны, ажыўлены твар. А пасля балю — бурныя слёзы: «Вось ты мне ўсё ўнушаеш: скромнасць, скромнасць, а каму яна патрэбна, гэтая скромнасць? Лена намалявала губы, вейкі, узбіла валасы, і няхай бы ты пабачыла, як яе запрашалі на танцы ўсе хлопцы! А мяне нават ніхто не запрасіў танцаваць!»

І мама разгубілася. Сапраўды, як растлумачыць дачцэ, што ў жыцці не так усё проста, а асабліва чалавечыя адносіны? Прыгожае, яркае прыцягвае ўвагу, але хіба справа толькі ў гэтым? Як растлумачыць ёй, што ў кожным чалавеку ёсць свая прыгажосць, але не заўсёды яе адразу заўважыш. А тлумачыць трэба, інакш нельга.

Што і казаць, не заўсёды і маміны ўнушэнні бываюць правільныя. Адночы цікаўная суседка сказала маці: «Ваша Светка зусім нявестай стала. Кожны дзень шпацыруе з хлопцам. Ці не ранавата? Яна ж яшчэ школу не скончыла!» Увечары маці строга пытае ў Святланы: «Што гэта за кавалер ў цябе знайшоўся?» Святлана пачырванела: «Ды гэта Слаўка, з нашага дзесятага класа». — «Няма чаго шпацыраваць на вачах у людзей... Кожны ўпкіне!»

Святлана збянтэжана пазірае на маму: чаму гэта яны са Слаўкам павінны ад некага хавацца і скрываць сваю дружбу? Што тут кепскага?

Часта пытаюць: ці можна дзяўчынцы ў пятнаццаць гадоў сябраваць з хлопчыкам? На гэтае пытанне адказвае само жыццё. Яно дае мноства прыкладаў добрай, шчырай, моцнай дружбы хлопчыкаў і дзяўчынак. Гэта зусім натуральна. І вельмі добра, калі дружба, якая нарадзілася ў школе паміж хлопчыкамі і дзяўчынкамі, будзе аберагацца самімі бацькамі. А колькі ёсць выпадкаў, калі школьная дружба перарастае потым у вялікае каханне!

Мы за тое, каб бацькі былі не толькі патрабавальнымі

...Юра і Наташа пажаніліся зусім нядаўна. Юру ў Наташы ўміляла ўсё: і яе дзіцячая бездапаможнасць, і няўменне што-небудзь рабіць. Разам яны смяліся з нясмачнага супу ці падгарэлай катлеты. Выратоўвала тое, што Юра сам мог рабіць усё. А Наташы здавалася, што так і павінна быць, і яна не старалася навучыцца гаспадарыць. Мінуў год. Пачаліся дробязныя спрэчкі, прыдзіркі. Маці Наташы на ўсё скаргі адказвала: «Я не рыхтавала з дачкі гаспадыню або хатнюю работніцу».

Перадварэнне жанчыны ў хатнюю гаспадыню — не наш шлях. А ўменню гаспадарыць трэба ўсё-такі вучыць дома, і рашаючы ролю належыць у гэтым, вядома, маці. Тыя ўменні, тыя гаспадарчыя навыкі, якія атрымала дачка ў сям'і, пазней ёй спатрэбяцца ў жыцці. Не сакрэт, што на жонцы і маці ляжаць шматлікія хатнія абавязкі. Без гаспадарчых навыкаў тут не абысціся, нават калі муж і памагае ва ўсім.

Найвялікшая сіла ў выхаванні дачок — жывы прыклад бацькі і маці. Гэта вядома ўсім. Часам даводзіцца чуць, як бацька ў прысутнасці дарослых дзяцей кідае зневажальнае слова маці або цынічна гаворыць пра знаёмую дзецям жанчыну. А потым бацькі здзіўляюцца: адкуль у сына ці дачкі такія свабодныя меркаванні пра некаторыя інтымныя бакі чалавечых адносін?

Маці адной маёй вучанцы любіла выпіць, магла паскандаліць праз глупства, абазваць дачку грубым, зневажальным словам, вызначалася вельмі неўраўнаважаным характарам. Зоя вельмі баялася маці, але не паважала яе.

Часам дарослыя скардзяцца, што цяперашнія дзяўчынкі вельмі капрызныя, не прыслухоўваюцца да заўваг старэйшых, занадта захапляюцца ўборамі, касметыкай. «У наш час было не так, раздурылі мы іх», — уздыхаюць маці.

Што прайшло, таго не вернеш. Тое, што выпала на долю бацькоў і матак, дзеці ведаюць толькі па кнігах, фільмах, расказах, успамінах. Як жа ўспрымуць яны расказы пра суровыя гады вайны? Гэта залежыць ад таго, як было расказана. Дачка просіць маці купіць ёй новыя туфлі, бо старыя зносіліся. І маці, замест таго, каб сказаць, што пакуль няма грошай і трэба крыху пачакаць з пакупкай, папракае дачку: «Мы ў ботах хадзілі, у салдацкіх чаравіках!» «Якая мне справа, мама, у чым вы хадзілі, — раззлавана адказвае дзяўчынкі. — Цяпер жа не вайна». Не заўсёды бывае дарэчы аналогія паміж маладосцю бацькоў і сучаснай моладдзю. Сучасныя юнакі і дзяўчаты значна больш ведаюць і бачаць, чым бацькі ў іхнім узросце. Больш розных уплываў, інакш праходзіць маладосць, больш складанымі шляхамі фарміруюцца погляды маладога пакалення.

ХРЫСУЛА — ЗАЛАТАЯ ДЗЯЎЧЫНКА

А. КОБЕЦ-ФІЛІМОНАВА

Жыла-была дзяўчынка. У яе былі прамыністыя вочы і ласкавая ўсмішка. Яна жыла разам з бацькам на беразе мора ў беднай маленькай таверне. У іх таверну любілі заходзіць беднякі. У гарачы дзень яны садзіліся за маленькія столікі і пілі халодную ваду. Ваду прыносіла дзяўчынка. Яна падыходзіла да кожнага століка і ставіла шклянкі з вадой. Ад яе ўсмішкі простая вада ператваралася ў такі смачны напітак, якому і назвы не прыдумаеш. Калі беднякі выпівалі ўсю ваду, ім хацелася яшчэ. І яны клікалі дзяўчынку:

— Хрысула! — кліча адзін.

— Хрысула! — кліча другі.

— Ты маё хрысо! — часта гаварыў дзяўчынец бацька, гладзячы яе па галоўцы. А «хрысо» азначае — золата.

Так і празвалі дзяўчынку Хрысулай.

Усе беднякі любілі Хрысулу. Побач з ёй яны забывалі, што яны бедныя.

І прайшла чутка ў народзе: Хрысула — залатая дзяўчынка. Хто яе ўбачыць, той становіцца багацейшы.

Дайшла гэтая чутка і да адной багатай прагнай пані. І захацелася ёй яшчэ больш разбагацець.

Аднойчы прайшла яна ў таверну і пачала ўгаварваць бацьку Хрысты аддаць ёй дзяўчынку ў служанкі. Не хацелася яму аддаваць Хрысулу. Але дзяўчынка сама ўгаворвала бацьку адпусціць яе ненадоўга.

І пачала Хрысула працаваць у пані. З раніцы да ночы працавала: то падлогу націрае, то машыну мые, то на рынак бяжыць. Нават паесці не паспявала. Людзей у доме шмат, і ўсе лянівыя. Толькі і чуеш:

— Гэй, ты! Падай люстэрка!

— Гэй, ты! Пачысці туфлі!

Не хацелі багацеі называць Хрысулу яе ласкавым імем. Так і засталася за ёй клічка — Гэйты. І забыла Хрысула сваё імя. З яе смяяліся, на яе крычалі, часам білі.

А нават золата робіцца цымяным, калі з ім дрэнна абыходзіцца.

І твар Хрысулы стаў, як пахмурны дзень. Усё з рук яе падала і разбівалася. Тады пані крычала, што ад яе адны страты.

Нарэшце яна прагнала Хрысулу.

Ідзе Хрысула дадому і думае: «На добрае гэта ці на дрэннае! Тры месяцы адпрацавала — а заробку ніякага...» Пані вылічыла за разбітыя талеркі і вазы і не дала Хрысуле ніводнай манеты.

Прайшла дзяўчынка да мора. Села на камень і плача. Як раптам...

— Хрысула! — ласкава паклікалі хвалі, абмываючы яе запаленыя босыя ногі.

— Хрысула! — пяшчотна зашапталі ліловыя анемоны, ківаючы буйнымі галоўкамі на кароткіх ножках.

— Хрысула! — радасна закрычаў бацька, выбягаючы з таверны.

І ў паветры зазвінела, заззяла, як золата.

Закруцілася ў Хрысулы галава ад таго багацця. Успомніла яна сваё імя і заплакала. І гэта былі слёзы радасці.

У таверну зноў прайшлі беднякі. Адзін сеў за столік і сказаў:

— Хрысула! Прынясі мне, калі ласка, шклянку вады.

Хрысула паставіла на яго столік шклянку з вадой. І ад яе ўсмішкі вада ператварылася ў такі смачны напітак, якому і назвы не прыдумаеш.

Вось якое багацце дорыць беднякам залатая дзяўчынка. Але яна можа даць яго толькі таму, хто любіць яе. Толькі таму, каго любіць яна.

Грэцыя, Афіны.

Нічыпар ПАРУКАЎ

Вершы-загадкі

ВЯСЁЛЫ СКАКУН

Болей б'еш — ён лепей скача,
Не сярдуе і не плача.
З дзецьмі ў гульнях — ён скакун,
Жартаўлівы весялун.

(НЧВ)

ПОЛЫМЯ

На дрэўку — полымя-агонь,
Здалёку бачым мы яго.
Агонь гарыць, палае,
А дрэўка не згарае.

(ЧНЧ)

ХУТКАКРЫЛЫ ПТАХ

Крылы дужыя ён мае,
Хутка, высака лятае.
Для яго што ноч, што дзень —
Возіць грузы і людзей.

(Самалёт)

Што датычыць імкнення прыгожа апрацаваць, то яно ўласціва дзяўчатам і жанчынам усіх пакаленняў. Іншая справа — ці дазваляюць магчымасці сям'і; што апрацаваць, ці дарэчы гэтае ўбранне. Калі бачыш на ўроку дзяўчынку з падфарбаванымі вейкамі, з пышна ўзбітай, нібы валасяны торт, прычоскай, у туфлях-шпільках, то міжволі думаеш: як жа маці пусціла яе ў школу ў такім выглядзе? Што прыдатна для вечара, бывае зусім недарэчы на ўроку.

Існуе іншая крайнасць: старшакласніцам насіць толькі косы, на вечары прыходзіць толькі ў школьнай форме. А калі васемнаццацігадовай дзяўчынец косы не да твару, калі яны ў яе рэдкія і непрыгожыя? Чаму ж ёй не зрабіць сабе скромную маладзёжную прычоску? І чаму на школьныя вечары абавязкова прыходзіць толькі ў школьнай форме? Дарослыя, збіраючыся на вечар ці ў тэатр, імкнуцца апрацаваць лепей, прыгажэй. Прыгожа адзенне надае ўпэўненасці, стварае прыўзняты настрой. Чаму ж за гэта

мы асуджаем старшакласніц? Няхай іх выхадныя сукенкі будуць прыгожыя, але не крыклівыя. Школа прад'яўляе да дзяўчат пэўныя патрабаванні, і бацькам трэба з гэтым лічыцца. Як апрацута, як прычасана ваша дачка — залежыць у многім ад саміх бацькоў.

Мы часта гаворым, што трэба вырошчваць новага, больш дасканалата чалавека. Вядома, лёгка сказаць «вырошчваць», але практычна вырасціць — вельмі цяжкая справа. Цяжка гадаваць і хлопчыкаў і дзяўчынак. І калі мы гаворым пра хлопчыка як пра будучага мужчыну, бацьку, то не павінны забываць, што дарослая дачка ў сям'і — гэта будучая маці, будучая жанчына, актыўны будаўнік камуністычнага грамадства.

І збіраць яе ў далёкую дарогу трэба дома, у сям'і.

Р. А. МАРАЧОВА,

навуковы супрацоўнік навукова-даследчага інстытута педагогікі.

...31 снежня 1917 года. Петроград. Ідзе густы снег. Колы аўтамабіля буксуюць у снезе. Машыну папіхаюць ззаду Уладзімір Ільіч Ленін, швейцарскі сацыяліст Фрыц Платэн і Надзея Канстанцінаўна Крупская.

— Вашы сумненні, Фрыц Карлавіч, непакорныя многім, — гаворыць Ленін. — Але армія ваяваць не можа. Яшчэ раз узялі! — камандуе Уладзімір Ільіч. Машына, нарэшце, вырываецца са снежнага палону. — Едзьце дадому. А мы пеша, — гаворыць ён шафёру.

Машына знікае ў снежнай замеці. Ленін, узяўшы пад руку Надзею Канстанцінаўну і Платэна, ідзе наперад, падстаўляючы твар ветру. Раптам ён спыняецца.

— Так... армія ваяваць не можа, — гаворыць ён. — Але калі б яна і магла...

Гэта эпізод з новай шырокаэкраннай мастацкай кінааповесці «На адной планеце», створанай рэжысёрам Ільёй Альшвангерам на кінастудыі «Ленфільм» па сцэнарыю Савы Дангулава і Міхаіла Папавы.

Кадр з кінафільма «26 бакінскіх камісараў».

У ролі Уладзіміра Ільіча Леніна здымаўся заслужаны артыст РСФСР, лаўрэат Ленінскай прэміі Іваненцій Смактуноўскі. У астатніх ролях зняты Эма Папова (Н. К. Крупская), Юлій Балмаў (Ф. Э. Дзяржынскі), Андрэ Кабаладзе (І. В. Сталін), Юрый Волкаў (Платэн), Мікалай Сіманаў (Робінс), Бруно Оя (Вільямс) і іншыя.

Лета 1918 года. У краіне складаная палітычная і эканамічная абстаноўка, а ў Азербайджане асабліва. Да бакінскіх месцанараджэнняў нафты імкнуліся і англічане, і немцы, і туркі. Яны сцягвалі войскі да Баку, а

нафта была так неабходна маладой Савецкай дзяржаве: без гаручага стаялі фабрыкі і заводы, у краіне быў голад, разруха. Гаручае вырашала лёс рэвалюцыі.

Палітычная абстаноўка ў Азербайджане таксама была не прастая. Дашнакі, мусаватысты, меншавікі, эсэры імкнуліся адарваць Азербайджан ад Расіі.

Цяжка было бакінскім камісарам: трэба было адстаяць рэвалюцыю ад знешніх і ўнутраных ворагаў, даць краіне нафту і тым самым памагчы справіцца з голадам, з эканамічнымі складанасцямі. Але, нягледзячы на мужнасць і гераізм, беззапаветную адданасць маладой рэвалюцыйнай дзяржаве, ім не ўдалося

Кадр з кінафільма «На адной планеце».

УДАЛЁКАЙ Чыце, дзе нарадзілася дзяўчынка, яе песцілі, любілі. Там яна зрабіла свой першы крок у жыцці. Там упершыню сказала пяшчотнае «мама».

А цяпер чорныя Галаччыны вачаняты сумныя, рэдка паяўляецца ўсмішка на яе смуглявым тварыку. Яна сірата. За тысячы кіламетраў застаўся маленькі ўзгорак, дзе назаўсёды пахавалі тую, што дала ёй жыццё.

А тата?

...Мы сядзім у інтэрнаце, дзе жыве Ідвар Карымаў, бацька Галачкі. На сталае — карты. Збоку прымасцілася дзяўчынка, яна штосьці малюе, але неяк абыякава, без дзіцячага захаплення і цікавасці. Неўзабаве прыйшлі жанчыны. Відаць, штосьці «планавалася», ды мы перашкодзілі. Размова не вяжацца. Галачка пазірае спадылба на нас. Бацька разгубіўся, хоць ён ахвотна расказвае пра ганаровыя граматы і падзякі,

якія сыпаліся яму ў Чыце; там ён служыў лейтэнантам міліцыі. У яго нядрэнна падвешан язык, у гэтага былога юрыста, цяпер — абліцоўшчыка будаўніча-монтажнага поезда № 169, ён ведае законы.

— Якая вам справа да маёй дачкі? — фанабэрыста кажа ён. — У Галі ёсць бацька, і вы не маеце права... Я адказваю за яе выхаванне. Люблю выпіць? І гэта нікога не датычыць. Няма такога закону, каб пабочныя асобы лезлі ў маё асабістае жыццё.

...Некалькі гадоў назад на шляху лейтэнанта міліцыі сустрэлася прыгажуня з добрым, ласкавым імем — Люба. Але шчасце было кароткае. П'яныя скандалы і разбэшчанасць Карымава давалі жанчыну да самагубства.

Шмат пабачыла, шмат зазнала Галачка за сваё кароткае жыццё. Пахаваўшы Любу, Карымаў раптам успомніў сваю першую жонку Галіну Б. — яна

кінула яго, ратуючыся ад здзекаў, пабояў. Дзіцяці ўнушаюць, што ў далёкім беларускім горадзе Віцебску яе чакае новая мама.

Добрая па натуре жанчына рашыла: адумаўся, узяў сябе ў рукі чалавек. Што ж, няхай едзе. Выхаваем дзіця, зробім так, каб маленькая бязвінная істота была шчаслівая. На адрас Карымава пайшлі пасылкі, грошы на дарогу, падарункі ад мамы Галі: і сукенкі, што да твару чарнявай дзяўчынцы, і стужкі, і цёплае адзенне.

І вось Галачка з бацькам у Віцебску. Дзяўчынка радасна абняла тонкімі ручкамі «маму Галю». Пачалося новае жыццё за тысячы кіламетраў ад Чыты.

Але Карымаў, які быў, такі і застаўся. Скандалы, бойкі, знявагі пачаліся ледзь не з першага дня пасля прыезду. Галля-мама і Галля-дачка ўцякалі ад раз'юшанага бацькі да суседзяў. Карымаў пасля чарговага скандалу настаўляў дзяўчынку:

«Ты мне ўсё расказвай: чым цябе кормяць, ці не крыўдзяць, як з табою размаўляюць...»

Ад карымаўскага «выхавання» характар Галачкі мяняўся. Яна становілася самотная, негаваркая, цуралася нават сваіх аднагодак. П'яны бацька паступова атручваў дзіцячую душу.

Сумеснае жыццё стала нясцерпным. Галля-мама падала заяву ў суд. Шлюб Карымава быў скасаваны.

Спакойна стала ў хаце Галіны Б., суседзі не прачынаюцца па начах ад п'яных крыкаў Карымава. Але ў Галачкі зноў няма мамы, у абдымках якой можна часам выплакаць сваё дзіцячае гора.

«...Ты падумай пра сваю будучыню, а галоўнае — пра Галачку, якой скалечыў душу... Успомні пра Любу...» — піша Карымаву ягоны брат: яго хвалюе лёс сіраты-пляменніцы. А Ідвар шукае новых прыгод. З вуснаў дзяўчынкі часам зрываецца: «Цёця Люся». Гэта чар-

ВЯРНІЦЕ ДЗЯЎЧЫНЦЫ ЎСМІШКУ!

тады ўтрымаць уладу ў сваіх руках. Увосень 1918 года яны былі расстрэляны інтэрвентамі.

Гэтымі трагічнымі падзеямі заканчваецца новая мастацкая кінакарціна «Дваццаць шэсць бакінскіх камісараў», створаная рэжысёрам Ажда-рам Ібрагімавым на кіна-студыі «Масфільм».

У карціне здымаліся Уладзімір Самойлаў, Тэн-гіз Арчвадзе, Генадзь Байцоў, Мікалай Волкаў, Мікалай Брылінг, Мікалай Крукаў.

Фільм прысвечан 50-год-дзю Савецкай улады.

* * *

Сюжэт новай мастац-кай кінастужкі «Альпій-ская балада», створанай рэжысёрам Барысам Сця-панавым на кінастудыі «Беларусьфільм» на ма-тывах аднайменнай апо-весці Васіля Быкава, не-складаны. Італьянка Джу-лія і беларус Іван Ця-рэшка, уцекачы з гітле-раўскага канцлагера, пра-біваюцца праз горы ў Трыест...

Запамінальны вобраз Джуліі стварыла Люба Румянцава.

Вельмі цікава сыграў ролю Івана акцёр Станіс-лаў Любшын. Цудоўныя здымкі аператара Анато-ля Забалоцкага.

Р. КАПЛЯ

ГЭТА МОЖНА ВЫЛЕЧЫЦЬ

Грамадзянка Р. з Чэрвеньскага раёна про-сіць раскажаць пра трыхаманадны кальпіт і яго лячэнне. Задавальняем яе просьбу.

Трыхаманадны кальпіт—запаленне слізі-стай абалонкі похвы, якое выклікаецца мік-робам—похвеннай трыхаманадай. Многія вучоныя лічаць, што гэтыя мікробы, трапіў-шы ў похву, выклікаюць яе запаленне толь-кі пры парушэнні агульнага стану жанчыны (іншыя захворванні арганізма). Праўда, су-стракаюцца паражэнні похвы трыхаманіязам і ў здаровых жанчын, якія да таго не хва-рэлі.

Заражэнне адбываецца часцей за ўсё па-лавым шляхам (пры палавых зносінах), ад-нак трэба мець на ўвазе, што трыхаманады могуць трапляць у мочапалавыя органы жанчын, калі яна не захоўвае правіл гігі-ены, карыстаючыся прыбіральняй ці ваннай, або купаецца ў забруджаным, стаячым ва-даёме. Захворванне праяўляецца праз не-калькі дзён пасля заражэння і можа пра-цягвацца вельмі доўга, некалькі месяцаў і нават гадоў.

Лячэнне складаецца з мер агульнага

ўздзеяння (лячэнне анеміі, гіпавітамінозу, анамалій менструальнага цыклу) і мясцовых працэдур, накіраваных на знішчэнне ўзбу-джальніка і ліквідацыю запалення. Мяско-вае лячэнне трыхаманаднага кальпіту за-ключаецца, перш за ўсё, у абмыванні знад-ворных палавых органаў і спрынцаванні на-стоем рамонкі (два разы на дзень). Але асноўны курс лячэння павінен назначацца і праводзіцца ўрачом або акушэркай. Асар-сол, альбуцыд, новы прэпарат метранідазол і іншыя даюць добрыя вынікі. Пры лячэнні трыхаманіязу, незалежна ад метаду, право-дзіцца і агульнаўмацоўваючае лячэнне. Не-абходны вітаміны, добрае харчаванне.

Яшчэ раз падкрэсліваем, што лячыць гэту хваробу можа толькі ўрач. Калі ў хворай жанчыны выяўлен трыхаманіяз, то і муж яе таксама павінен прайсці абсле-даванне і лячыцца. Самалячэннем займацца нельга.

Прафілактыка трыхаманіязу заключаецца ў выкананні гігіенічных правіл і ў бараць-бе з агульным аслабленнем арганізма.

І. В. ДУДА,

урач

ДЫЭТА ДАПАМАГАЕ

Што такое пякотка? Гэта своеасаблівае адчуванне пякоты ўдоўж стрававода і ў страўніку, іншы раз вельмі пакутлівае. Бы-вае яна ад таго, што празмерна кіслае зме-сціва страўніка трапляе ў стрававод, а так-сама ад павышанай адчувальнасці слізістай абалонкі стрававода.

Пякотка часта з'яўляецца сімптомам кіс-лага гастриту, язавай хваробы страўніка і дванаццаціперснай кішкі, хранічнага запа-лення жоўцевага пузыра, неўрозу страўніка і стрававода (нервовая пякотка) і іншых за-хворванняў. Наступае яна перыядамі (праз 1—2 гадзіны пасля яды), але бывае і па-стаяннай. Начная пякотка ўказвае на застоі ў страўніку, што бывае пры працяглай спаз-

ме або звужэнні прываротніка (выхадной часткі страўніка).

Часта хворыя самі, без указання ўрача, прымаюць пры пякотцы двувуглекіслую со-ду або паленую магнезію, а нярэдка і кам-бінуюць гэтыя сродкі. Сапраўды, двувугле-кіслая сода нейтралізуе кіслоты, растварае слізь. Але працяглае бязладнае ўжыванне гэтых сродкаў раздражняе слізістую абалон-ку страўніка і стрававода, узмацняе пякот-ку. Таму без прадпісання ўрача прымаць іх не трэба.

Людзям, якія пакутуюць ад пякоткі, рэ-камендуецца ў дзень наступны харчовы ра-цыён: хлеба—да 250 грамаў, цукру і круп—па 40 грамаў (не больш) і ніякіх са-лодкіх страў і здобы.

говая «мама», а правільней ка-жучы, наступная ахвяра...

У Чыце расце сын Карыма-ва—Саша. Ён ніколі не бачыў свайго бацькі. Бравы лейтэнант кінуў яго маці адну ў незнаё-мым горадзе без сродкаў існа-вання. «Няхай ты будзеш трой-чы пракляты разам з тымі, хто табе патурае...»—піша Валянціна І.

Люба, «мама Галя», Валянці-на, «цёця Люся»... Маленькія Галачка і Саша... Колькі жыц-цяў знявечыў гэты чалавек!

Але ён запэўнівае ўсіх, і ў першую чаргу самога сябе: «Нікому не дазволена лезці ў асабістае жыццё. Няма такога закону...»

Пры гэтым, магчыма, ён ма-шынальна хапаецца за кішэню пінжака: ці на месцы партыйны білет. Ён, Карымаў,—член парт-ый. Вам дзіўна? Мне таксама.

Былы юрыст Карымаў добра ведае законы. Няма такога ар-тыкула ў крымінальным кодэк-се, які карае за растаптаную дзіцячую ўсмешку. Значыць, ні-кому няма справы да таго, як выходзіць ягонае дачка, пад якім уплывам фарміруюцца яе погляды, ідэалы?

Ці так гэта?

Тут павінна сказаць сваё сло-ва грамадскасць.

Р. ГЛУШКОВА

150 УНУКАЎ АЛІМПІАДЫ ІВАНАЎНЫ

Гэтая дружба пачалася так. Перад юнымі піянерамі Анцябрскага раёна сталіцы Украіны Кіева выступалі ўдзельнікі партызанскай барацьбы ў гады Вялікай Айчыннай вайны.

І вось адзін з гасцей усхвалявана раскажае пра Рамана Сцяпанавіча Стральцова. Ён нарадзіўся і вырас у невялікім беларускім гарадку Дуброўна. Вучыўся ў Магілёўскім тэхнікуме культасветработнікаў. Потым ваяваў супраць белафінаў.

Калі пачалася Вялікая Айчынная вайна, камсамольца паслалі на падпольную работу ў акупіраваны Нежын, што ў Чарнігаўскай вобласці. Пазней Раман Стральцоў—камандзір партызанскага атрада, які дзейнічаў на Львоўшчыне, у Карпатах.

За баявыя заслугі Радзіма ўзнагародзіла слаўнага партызана трыма ордэнамі. За-гінуў Раман перад вялікай перамогай над фашызмам.

Вучні адной са школ-інтэрнатаў вырашылі: больш даведацца пра Рамана. У Чарні-гаўскай вобласці яны адшукалі баявых сяброў Стральцова. Пад кіраўніцтвам выхаваль-нікаў і настаўнікаў апрацавалі іхнія ўспаміны і разам з копіямі многіх дакументаў аб баявой дзейнасці Рамана ўключылі ў рукапісны часопіс «Друг», які цалкам прысвя-чаецца яму.

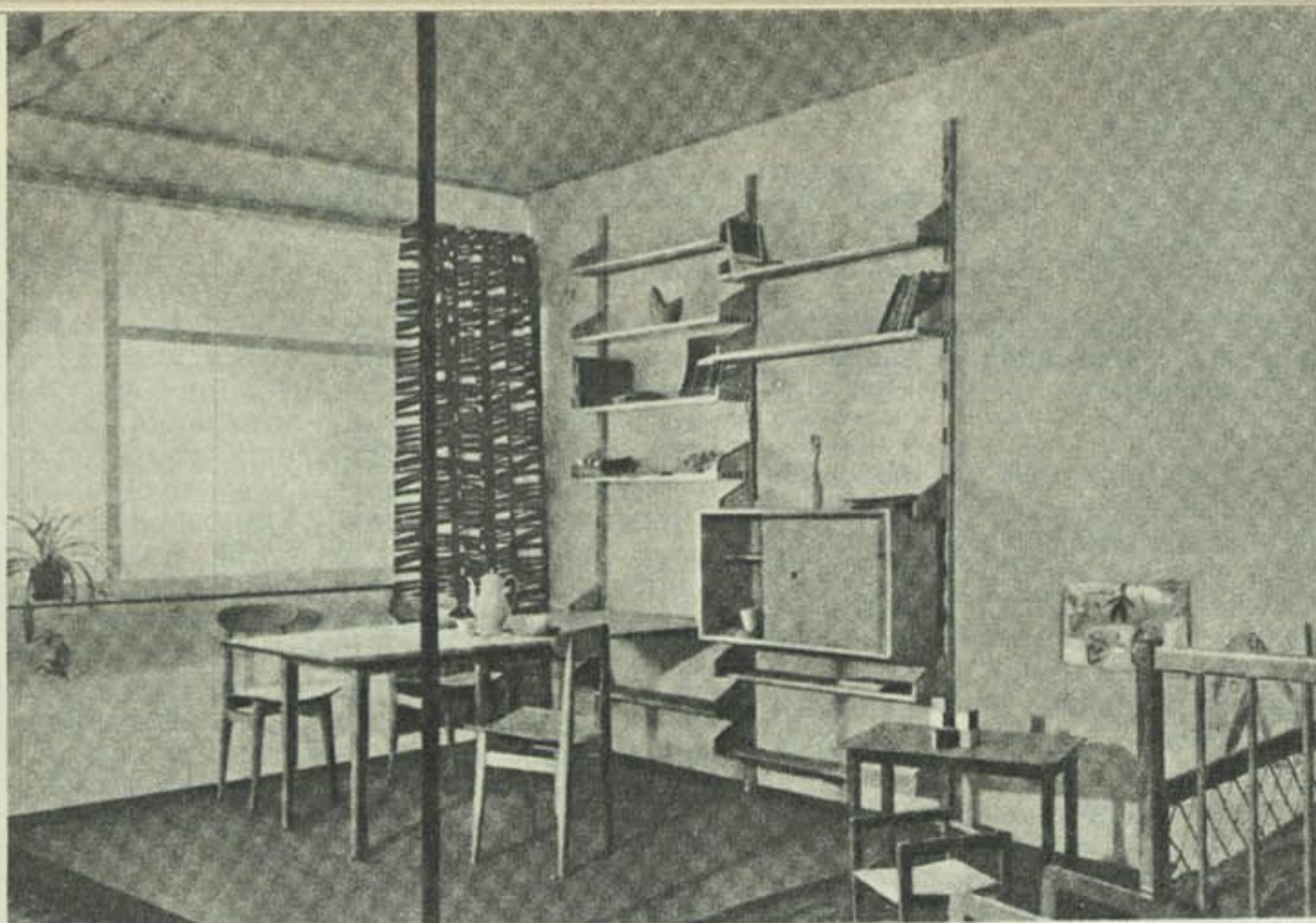
Адзін экзэмпляр часопіса кіяўляне прыслалі маці Рамана Сцяпанавіча Алімпіядзе Іванаўне, якая жыве ў Дуброўна.

«Мы ведаем, дарагая Алімпіяда Іванаўна,—пішуць дзеці,—што на вайне Вы стра-цілі любімага сына. Мы, усе 150 выхаванцаў школы-інтэрната,—Вашы сыны, дачкі і ўнукі».

Вось ужо некалькі гадоў сябруюць юныя кіяўляне з маці партызана, перапісваюцца з ёю. Нядаўна дзеці прыслалі ў Дуброўна шмат выразак з украінскіх газет, дзе зме-шчаныя расказы пра Рамана.

Юныя кіяўляне, якія сабралі шмат матэрыялаў пра адважнага сына беларускай зямлі, зрабілі вялікую справу.

І. КОГАН

Жылы пакой. Направа—дзіцячы куток. Светлая лёгкая мэбля прастай формы.

УТУЛЬНАСЦЬ — У ПРАСТАЦЕ

За апошні час у нас заваявала трывалае месца мэбля прастай формы на лёгкіх, часам металічных ножках, секцыйныя шафы рознага прызначэння, сталы не толькі рассоўныя, але і з дошкай, якая апускаецца, нізкія журнальныя столікі, невялікія крэслы для адпачынку. Утульныя канапы і крэслы лёгка ператвараюцца ў ложка, не займаючы шмат месца.

Аграмадныя, высачэзныя ложка знікаюць з нашага побыту разам з узорыстымі беражкамі. Нават «славутыя» аранжавыя абажурны значна пацягнуліся з прыходам новых лёгкіх і прыгожых люстраў і святільнікаў са шкла, пластыку і металу.

Гарнітуры мэблі, у якіх загадзя вядома прызначэнне кожнага прадмета, складаюць цяпер толькі невялікі працэнт мэблі, што прадаюць нашы магазіны. Гэта азначае, што асобныя рэчы для абстаноўкі пакоя або кватэры кожны пакупнік павінен падбраць самастойна, у залежнасці ад велічыні пакоя, складу сям'і, заняткаў і звычак кожнага яе члена.

Канструктары і мастакі ўлічваюць асаблівасці нашага быту: нам трэба невялікай колькасцю рэчаў забяспечыць самыя розныя патрэбы. З'явіліся ў продажы камбінаваныя шафы, якія злучаюць у сабе часта кніжную і пасудную шафы, часам да іх дабаўляецца сакрэтнік або туалетны столік. Гэта рэчы невялікіх размераў, добрых прапарцый, прыгожа аздобленыя.

Пры расстаноўцы мэблі пакой умоўна падзяляецца на некалькі «зон» або «куткоў». Напрыклад, «куток адпачынку»: тут ставяцца адно-два крэслы, нізкі журнальны столік, тэлевізар, паліца з кнігамі. У другой частцы пакоя, бліжэй да кухні, — «сталовы куток»: яго абстаноўка складаецца з серванта, стала, крэслаў, часам робяць суцэльную лаўку ўдоўж сцяны. І, нарэшце, «куток для заняткаў»: тут знаходзяцца сакрэтнік-шафа або навясная, прымацаваная на сцяне паліца-сакрэтнік з адкідной дошкай, крэсла,

кніжная паліца. Гэтыя «зоны» або «куткі» часта аддзяляюцца толькі праходамі або скразной паліцай-перагародкай, іншы раз «жывой перагародкай» (лёгкая рама з вертыкальнымі шнурамі ставіцца на прадаўгаватую вузкую скрыню з кветкамі, якія ўюцца ўверх па шнурах). Такімі перагародкамі, напрыклад, добра аддзяляць спальнае месца ад агульнага пакоя.

Навасёлу трэба памятаць: усе рэчы, якія напаўняюць пакой, — мэбля, дэкаратыўныя тканіны, святільнікі — павінны пасаваць, дапаўняць адна адну.

У жылым пакоі, дзе мы знаходзімся працягла час, не варта спалучаць шмат яркіх, стракатых рэчаў — напрыклад, узорыстыя шпалеры і яркія, з буйным малюнкам парцьеры або дыван. Спакойныя няцёмныя таны — охрыстыя, светла-шэрыя, шэра-блакітныя — не стамляюць зрок, менш надакучваюць. Да гэтых таноў лягчэй падбраць дэкаратыўныя тканіны, абіўку на мэблю. На фоне такіх сцен лепей выглядае карціна, фатаграфія, керамічная або фарфоровая ваза з кветкамі. У тон сценам можна падбраць і шторы на акно, але яны могуць быць крыху цяжэйшымі або ярчэйшымі за сцены. Напрыклад, да шэра-блакітных сцен пасуюць сінія шторы, да охрыстых — крэмавыя. На гэтым фоне добра ўспрымаецца мэбля і светлага і цёмнага дрэва.

Часам, пры спакойных па колеру сценах і шторах, адно-два крэслы для адпачынку абіваюць яркай дэкаратыўнай тканінай. Гэта адразу робіць «куток адпачынку» больш утульным, прывабным. У такім пакоі не будуць здавацца залішне яркімі ўзорысты дыван або стракатая дэкаратыўная падушкі на канапе, або сакавітая па колеру керамічная ваза, карціна на сцяне.

А што ж рабіць аматарам рукадзелля? Ці пасуюць да новай абстаноўкі вышыўка або карункі, зробленыя самай гаспадыняй?

Не толькі пасуюць, але і ўпрыгожваюць пакой.

Цяпер не сцеляць на стол вялікія абрусы з махрамі. Але пры сервіроўцы стала вельмі прыгожа выглядае невялікая сурвэтка з вышыўкай або пакладзеныя пад прыборамі квадратныя ці прамавугольныя сурвэткі. Яны могуць быць выкананы або як адзіны гарнітур (напрыклад, з беллага або каляровага палатна з вышыўкай, каляровай акантоўкай, карункавай аздобай), або ўсе сурвэткі будуць адной формы і малюнка вышыўкі, але з палатна розных колераў — сіняга, жоўтага, ружовага, беллага. Добра выглядаюць на стала сурвэткі з беллага палатна, але вышытыя рознымі колерамі.

Дэкаратыўныя падушкі для канапы або крэсла таксама шырока распаўсюджаны. Іх робяць з тканін рознага колеру, часта аздабляюць вышыўкай. Можна выкарыстаць вышыўку і для невялікіх — як правіла, вузкіх, выцягнутых дываноў, якія часта вешаюцца на сцяну над нізкай канапай-ложкам. Такі дыван як бы замяняе спінку, таму сюжэтная вышыўка (карціна) тут не падыходзіць. Тут лепей выглядаюць аплікацыі з розных тканін, дэкаратыўныя швы. Узоры выбірайце геаметрычнага арнаменту, а калі задумаеце вышыць кветкі, то вазьміце малюнак з народных беларускіх, украінскіх або рускіх вышывак.

Трэба зазначыць, што тонкая гладзевая вышыўка, якая імітуе жывапіс, асабліва складаныя сюжэтыя карціны, не пасуе да сучаснай абстаноўкі. Імітацыю (падробку) звычайнай сасны пад дуб, гіпсу пад бронзу, пластыку пад крышталі прынята лічыць дрэнным густам. Не трэба імітаваць вышыўкай карціну, намалёваную маслам, яшчэ і таму, што ў нітках, у тканіне, на якой выконваецца вышыўка, ёсць свае дэкаратыўныя якасці, свая прыгажосць, і яе добра адчуваць нашы прабабкі-сялянкі, якія ўпрыгожвалі вышыўкай свае сукенкі і фартухі.

Цікава і па-новаму выкарыстаныя карункі. Іх змяшчаюць між двума лістамі празрыстага шкла. Уверсе, па вуглах, абодва шкельцы наскрозь прасвідраваны, у адтулінах прымацаваны тонкія шнуры. «Вітраж» з карункамі вісіць свабодна — няма ніякай рамы, сам цяжар шкла сціскае карункі і не дае ім выпасці. Малюнак карункаў можа быць самы розны, пачынаючы ад геаметрычнага ўзору «сняжынак» да стылізаваных танчючых фігурак. Карункі можна сплесці з белых і каляровых нітак.

Такі карункавы «вітраж» можна змясціць на фоне інтэнсіўна пафарбаванай сінняй або тэракотавай сцяны ў «кутку адпачынку». Можна зрабіць карункі з чорных нітак і павесіць на светлым фоне — тады яны будуць выглядаць як прыгожы сілуэтны малюнак.

Жывыя кветкі трывала ўвайшлі ў ансамбль кватэры. Вазоны ставяць на ступеньчатыя нізкія падстаўкі, прымацоўваюць на сцяне. Для гэтага тоўсты, але даволі гнуткі дрот адным канцом замацоўваюць у тоўшчы сцяны, а другі канец загінаюць колцам, у якое апускаюць вазон. Калі сцяна тонкая, то з дроту або дрэва робяць невялікі кранштэйн з колцам для вазона. Вядома, у гэтым выпадку бяруць невялікія вазоны, пераважна з павойнымі або падаючымі ўніз раслінамі.

СТАРОНКА МАЛАДОЙ ГАСПАДЫНІ

ЯК ВЫБРАЦЬ МЯСА

«Дайце лепшы кавалачак, на ваш погляд»,— звычайна просіць пакупніца. Але нават самая прывабная ўсмішка не крапе прадаўца: некаму ж давядзецца прадаць горшую частку. Каб не трапіць у няёмкае становішча, трэба дакладна фармуляваць сваю просьбу: «Загарніце мне «тонкі край», «агузак»... Значыць, у гэтым трэба разабрацца...

Няхай сабе вы адразу ўцяміце, што з касцей мала карысці, навучыцеся адрозніваць тлушч ад жыл, маладую ялавічыну—ружовую, з белым тлушчам—ад старой, цёмна-чырвонай, з жоўтым тлушчам. Але доўга можа застацца для вас таямніцай, які гатунак і якая частка мяса патрэбны для розных страў. А розніца тут вялікая. Нездарма англійскі акцёр Кін, збіраючыся іграць злодзея, еў

бараніну, дабрака—свініну, а энергічнага дзялка—ялавічыну.

Для халадца, каб ён застыў без жалаціну, бярыце галёнку—ялавічыну трэцяга гатунку. Гэтая частка будзе добра і для булёну. Сырое мяса можна зрэзаць на катлеты, а варанае—на фарш у блінчыкі або піражкі. Для булёну і адваранага мяса прасіце акавалак, грудзінку, рульку.

Для заправачных супоў, баршчу, капусты раім грудзінку, пакромку, лапатку або філейны край. Для смажанага мяса, тушанага, для катлет—тонкі край, акавалак. Для біфштэксаў—выразку або філе.

Шмат страў, асабліва ўсходняй кухні, можна прыгатаваць з бараніны. Для гуляшу і рагу выбірайце шыю частку.

АСЦЯРОЖНА: РЫБА!

Калі няма халадзільніка, рыба хутка псуецца (дарэчы, смажаная захоўваецца даўжэй за адвараную). Нават рыба гарачага вэнджання ўлетку не павінна ляжаць больш аднаго дня.

Выбраць у магазіне рыбу прасцей, чым мяса. Тут усё яс-

на. Ярка-чырвоныя шчэлепы, празрыстыя пукатыя вочы, шчыльнасць і эластычнасць—вось характэрныя прыкметы свежай рыбы. У замарожанай шчэлепы крыху бялейшыя, вочы западаюць. Але калі рыба замарожана свежай, пры размарожванні яе эластычнасць аднаўляецца. Каб размарозіць, не кладзіце рыбу ў цёплую ваду—толькі ў халодную. Салёную рыбу трэба 30—40 мінут

вымочваць у халоднай вадзе, затым ачысціць ад лускі, выпатрашыць, нарэзаць на кавалкі і вымочваць 4—6 гадзін, мяняючы ваду.

На смажанне ідзе карась (яго смажаць у смятане), навага. Юшку вараць з яршоў, акунёў, печкуроў. Судак і траску можна фаршыраваць, але найлепей фаршыраваць шчупака.

Каб даведацца, ці зварылася рыба, уткніце ў яе запалку. Калі запалка лёгка ўваходзіць у мякаць, страва гатова.

БЕРАЖЫЦЕ ЦЫБУЛЮ!

Як захоўваць зялёна і гародніну? Нават у самай цеснай кватэры заўсёды можна знайсці цёмны халодны куток, дзе паставіць драўляную скрыню. Гэта—«дом» для бульбы, буракоў, морквы, рэпчатой цыбулі, белакачаннай капусты. Кожная гародніна «жыве» ў асобнай тары. Вельмі зручныя пластмасавыя мяшчкі. Асабліва трэба паклапаціцца аб захаванасці зялёнай цыбулі—галоўнага пастаўшчыка вітамінаў узімку і ранняй вясною. Яе трэба перабраць, адкінуць нясвежае пер'е, устрасянуць, каб карэнні не дакраналіся да пер'я, добра змачыць карэнні вадой, пакідаючы пер'е сухім. Затым карэнні разам з цыбулінай абкруціце мокрай анучкай, а зверху паперай, завяжыце ля асновы пер'я шпагатам і пакладзіце ў пластмасавы мяшчак. Ужываючы, зразайце пер'е і зноў акуратна загарніце ўсё ў мяшчак. Так зялёная цыбуля можа захоўвацца дзесяць—дваццаць і больш дзён.

Купішы салату, прамыйце яе пад струменем вады так, каб пясок і зямля з лісця змывалі-

ся ўніз, да карэнняў. Пасля гэтага, нібы букет кветак, пастаўце салату ў ваду. Лісце перад ужываннем трэба зноў прамыць некалькі разоў. Рэзаць раім вялікімі кавалкамі. Верхнюю частку карэнняў таксама можна выкарыстаць: у іх сабраны ўсе мінеральныя солі і вітаміны, яны надаюць салаце сакавітасць і смак.

КАЛІ НЯМА ХАЛАДЗІЛЬНІКА

Халадзільнік патрэбен не толькі летам, але і зімой. У пакоі прадукты псуецца, за акном замарзаюць. Але што рабіць, калі яго ўсё-такі няма? Тварог і масла трэба зараз жа пакласці ў шкляную або фарфаравую пасудзіну са шчыльнай накрыўкай. Нават летам можна падоўжыць жыццё прадуктаў, якія хутка псуецца. У міску з вадой пастаўце невялікія каструлі і шклянныя фарфаравыя слоікі, дзе захоўва-

юцца прадукты. Шчыльна закрыйце пасуду накрыўкамі, а слоікі абкруціце мокрымі ручнікамі, канцы якіх апусціце ў ваду.

Летам, каб на дзень-два засцерагчы мяса ад псавання, заліце яго сырым малаком (так, каб мяса было цалкам пакрыта). Малако затрымлівае размнажэнне гніласных бактэрый.

На працягу сутак мяса будзе свежым, калі яго загарнуць у сурвэтку, змочаную воцатам.

«Неделя» за 17—23 красавіка 1966 г.

ЯГАДЫ

Цяпер надаецца вялікае значэнне арганічным кіслотам, якія змяшчаюцца ў прадуктах. Дзякуючы ім нармальна працякаюць працэсы стрававання. Арганічныя кіслоты—энергічны ўзбуджальнік сакрэцыі падстраўнікавай залозы.

Арганічныя кіслоты ўваходзяць у склад усіх ягад. Так, напрыклад, амаль ва ўсіх ягадах змяшчаецца яблычная кіслата. Шмат лімоннай кіслаты ў журавінах, вінай—у вінаградзе, бензойнай кіслаты—у брусніцах і журавінах.

Ягады таксама важная крыніца дубільных рэчываў—танінаў і катэхінаў, якія маюць вя-

ЦІ ВЕДАЕЦЕ ВЫ...

...што недахоп бялка ў харчаванні прыводзіць да рэзкага адставання развіцця дзіцяці і значных парушэнняў у здароўі дарослых: падае працаздольнасць, паніжаецца супраціўляльнасць арганізма да прастудных і інфекцыйных захворванняў.

...што лішняя вага цела значна скарачае сярэдняю працягласць чалавечага жыцця. Запомніце: сярэдняя працягласць жыцця чалавека, які хварэе на атлусценне, прыкладна на сем гадоў карацейшая, чым чалавека з нармальнай вагой.

...чым каштоўны алей і якую колькасць яго неабходна выкарыстоўваць у харчаванні? Уключаць у харчаванне штодзённа не менш 20—30 грамаў алею, лепей свежага, нерафінаванага.

...што два кавалчкі цукру, апушчаныя ў каструлю з вадой, дзе варыцца гародніна, паліпаюць яе смак. Два кавалчкі цукру і невялікая колькасць воцату замяняць белое віно ў соусе.

...што калі вы ўвальце ў каструлю некалькі кропель алею, то фасоля і боб будуць смачнейшыя і лепш разварацца.

ГРАЗА ТЛІ

«Божая кароўка»—самае звычайнае насякомае. Але хоць назва ў гэтага насякомага бяскрыўдная, паводзіць яно сябе ваяўніча.

Нашы сямікропавыя кароўкі і іх лічынкі харчуюцца тлэй, якая жыве буйнымі калоніямі на вярхушчых парастках раслін. Тля, высмонтаваўшы сокі з раслін, аслабляе іх і скрыўляе парасткі.

Патомства адной тлі можа даходзіць да 125.000 штук. Аднымі хімічнымі сродкамі з ёй справіцца цяжка. І на вылучу чалавеку прыходзіць «божыя кароўкі», кожная з якіх за дзень знішчае іх шмат.

У садах і парках, на лугах і ў лесе «божыя кароўкі»—верныя вартавыя раслін.

Я. МЕЙСТЭРС.

жучыя ўласцівасці. Вядома, што танін аказвае процізапаленчае дзеянне на слізістую кішэчніка. Ён даўно знайшоў прызнанне ў медыцыне як сродак лячэння паносаў. Ягады багацей жалезам, чым малако, у якім 0,1 мг % жалеза. Вось чаму ў рацыён харчавання дзяцей трэба абавязкова ўключаць ягады. Справа ў тым, што жалеза, якое змяшчаецца ў ягадах, лепш засвойваецца ў параўнанні з лекавымі прэпаратамі жалеза. Тлумачыцца гэта тым, што ў ягадах жалезу пастаянна спадарожнічаюць аскарыбінавая кіслата, Р-актыўныя рэчывы і таніны. Ягады — таксама крыніца медзі. У вішні яе 1,2 мг %, у агрэсце — 0,9 мг %.

Лекавыя ўласцівасці маюць маліна, вінаград, журавіны і брусніцы. Аднак трэба разумець, што ў маліне змяшчаецца таксама значная колькасць пурынаў (у сухой маліне іх 62,7 мг %). Таму яна проціпаказана пры падагры і хваробе нырака. Вінаград назначаюць пры лёгачных, сардэчна-сасудзістых, нырачных, пячоначных і некаторых іншых захворваннях. (Ён змяшчае шмат глюкозы і фруктозы). Лекавае дзеянне вінаграднага соку блізкае да дзеяння шчолачных мінеральных вод. Толькі ў ім пераважае калій замест натрыю.

Калі ўлічыць, што сезон ягад кароткі, становіцца відавочным, наколькі важна паспець запасціся летам лекавымі рэчывамі, якія змяшчаюцца ў іх.

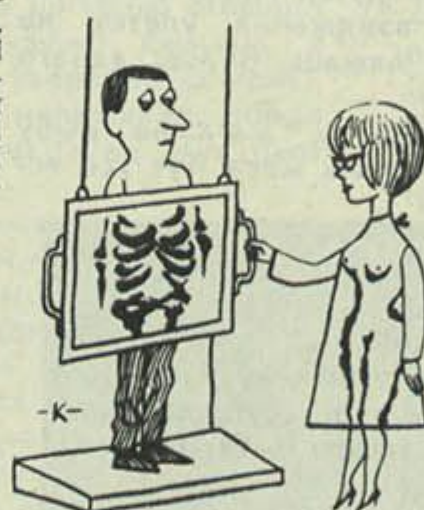
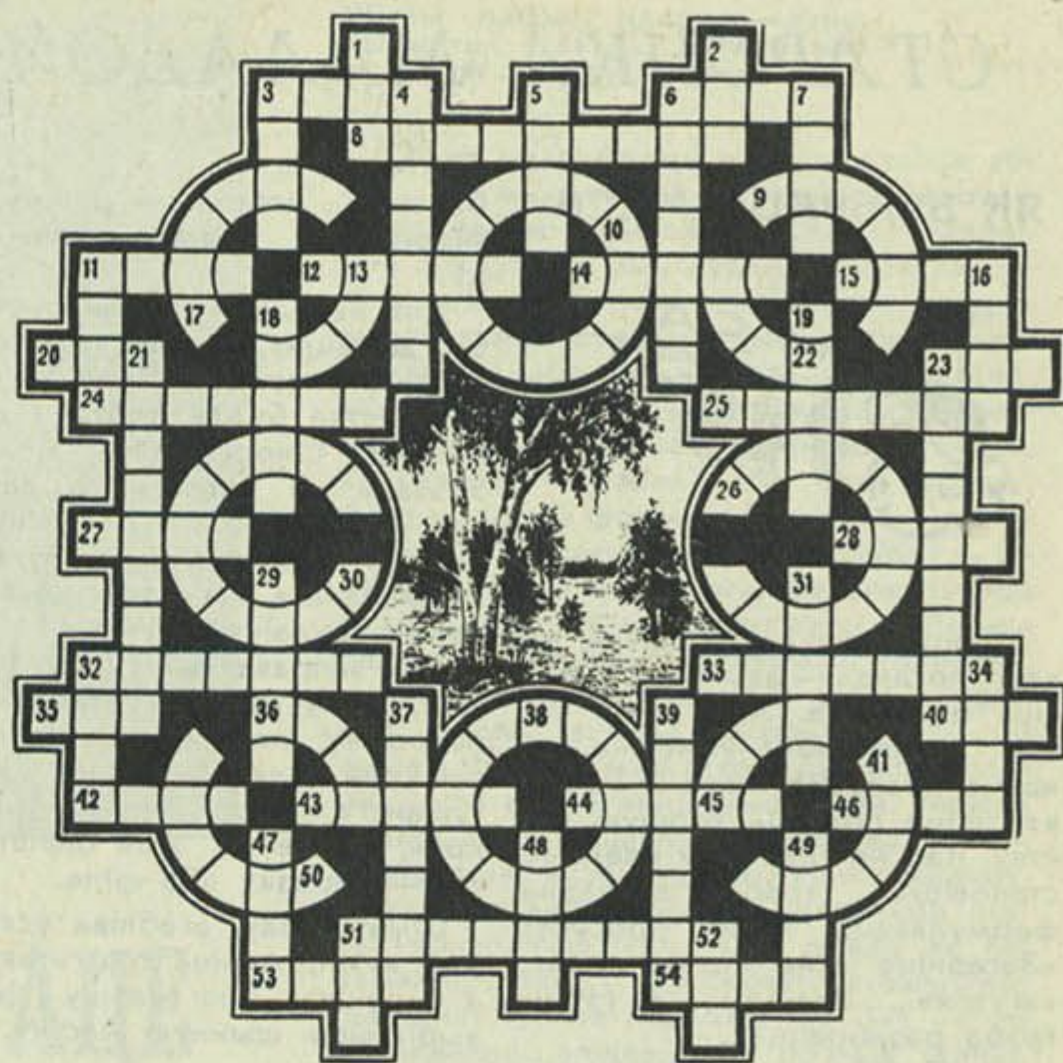
КРАСВОРД

Па вертыкалі: 1. Савецкая станцыя на граніцы з Чэхаславакіяй. 2. Гістарычны перыяд. 3. Сталіца саюзнай рэспублікі. 4. Выдатны дзеяч. 5. Узнагарода пераможцу спаборніцтва. 6. Лясны звярок. 7. Савецкі скульптар. 11. Куча шчыльна складзенага сена. 16. Князь старажытнай Русі. 18. Алкагольная вадкасць. 19. Заваёўнік Сібіры. 21. Карціна І. М. Крамскага. 23. Прафесія вучонага. 29. Рускі мораплавацель. 31. Выкапнёвая смала. 32. Паласа між граніцамі. 34. Рака ў Францыі. 37. Перыядычнае выданне. 39. Прыток Дняпра. 47. Каштоўны камень. 48. Спартыўная лодка. 49. Месца адпачынку. 51. Сасновы лес. 52. Частка сушы, якая выступае ў мора.

Па гарызанталі: 3. Аўтар паэмы «Дванаццаць». 6. Паэтычны твор. 8. Паднесена рэч. 11. Возера ў БССР. 12. Гаручае рэчыва. 14. Настольнік. 15. Дзіцячая ўстанова. 20. Рака ў СССР. 23. Марка савецкага аўтамабіля. 24. Жанчына выключнага подзвігу. 25. Від вучэбных заняткаў. 27. Змяя. 28. Цяжар. 32. Сукупнасць фізічных практыкаванняў. 33. Лягальны апарат. 35. Паэма М. Алігер. 40. Спіс умоўных знакаў. 42. Імя гераіні рамана Л. Талстога. 43. Дрэва. 44. Музычны інструмент. 46. Балет Я. Глебава. 51. Горад у Англіі. 53. Канат. 54. Від мастацтва.

Па акружнасцях: 9. Персанаж з трылогіі Я. Коласа «На ростанях». 10. Навуковая ўстанова. 13. Земляное сховішча. 17. Навука. 22. Страва. 26. Нябеснае цела. 30. Савецкі кампазітар. 36. Горад у Беларусі. 38. Персанаж з паэмы М. Някрасава «Каму на Русі жыць добра». 41. Вядомы рускі фізіёлаг. 45. Архітэктурнае збудаванне. 50. Драма Гётэ.

Склаў Аляксандр ЖДАНКО.

Рэнтген.

Малюнак мастака Шандара Эрдэі.

— Ах, божа мой! Вось вам, калі ласка, цяперашняя прадукцыя... У ранейшых люстэрках я выглядала ў сто разоў лепш...

Малюнак М. Джыёна.

Мірнае суіснаванне. Малюнак мастака Балажа Піры.

УСМЕШКІ СЯБРОЎ

ЖАНОЧАЯ ЛОГІКА

Пакупніца пытае ў прадаўца рыбнага магазіна:

— Снажыце, а тыя карпы жывыя?
— Вядома, жывыя: бачыце, яны плаваюць.
— А лны свежыя?

ТЭМПЫ

Муж:

— Ты павінна пакласці канец гэтым перарасходам!
— Мой даражэнькі, я расходую не больш таго, што мы зарабляем. Проста расходую крыху хутчэй...

ДОКАЗ

Пакупніца — прадаўцу заалягічнага магазіна:

— А сапраўды той папугай шмат гаворыць?
— Нават залішне. Ранейшая гаспадыня прадала яго, бо ён пры гасцях не даваў сказаць ёй нават слова.

3 польскага часопіса «Шпількі».

На першай старонцы вокладкі: Герой Сацыялістычнай Працы дзяржа калгаса «Беларусь» Добрушскага раёна Ніна Маёрава. Каляровае фота Ул. Вяхоці.

На 3—4 старонках вокладак — моды. (Тлумачэнне да мод гл. у дадатку).

У наступным нумары чытайце:

Апавяданне Міколы Гіля «Бацька».

Новыя вершы Алеся Бачылы.

Нарыс Аляксандра Міронава аб тым, што робіцца за дзвярыма міліцыі, і іншыя матэрыялы.

У дадатку, вядома, убачыце моды, парады, як зварыць варэнне, як звязаць прыгожую шарсцяную сукенку, кофту.

Дзяржаўная бібліятэка БССР
Л. І. Дзяніс

Галоўны рэдактар А. П. УС. Рэдакцыйная калегія: М. Н. БАРСТОК, А. С. ВАСІЛЕВІЧ, Т. Ц. ДЗМІТРЫЕВА, М. А. ЖЫДОВІЧ, Р. У. КУДРЭВІЧ, М. М. ТУР, В. І. ФІЛПАВА, В. А. ЧАРНЯЎСКАЯ.

АТ 03500. Журнал «Работница и крестьянка» на беларуском языке. Издание ЦК КП Белоруссии.

Падпісана да друку 30/V-66 г. Друк. арк. 5,5. Аўт. арк. 7,3. Папера 60×90%. Адрас рэдакцыі: Мінск, Ленінскі праспект, 77.

Тэлефоны: адказн. рэдактара — 6-17-51, адказн. сакратара, аддзела прамысловасці — 6-38-14, аддзела сельскай гаспадаркі і культуры — 6-38-24.

Друкарня выдавецтва «Звязда», Мінск. Цана 18 кап. Дадатак — выкрайка. Тыраж 176780 экз. Зак. 323.

Mogli

34//793415(050)

0000000226 1520

2

4

7

3

5

6

74995

